

SLOVENSKÉ NÁRODNÉ NOVINY

Ročník 32
4/2017
28. január 2017

Cena 0,50 €

Ludo Štúr

ZALOŽIL ĽUDOVÍT ŠTÚR 1. AUGUSTA 1845

VYDÁVA MATICA SLOVENSKÁ

JAZYK JE CITLIVÝ,
ŽIVÝ ORGANIZMUS
Strana 4.

PRI VYRUBOVANÍ DANÍ
TIEŽ LIETAJÚ TRIESKY
Strana 5.

SLOVENSKÁ VEDA NA KOLENE
A NERAZ AJ NA KOLENÁCH
Strana 6.

AKÁ MÁ BYŤ UČEBNICA
SLOVENSKÝCH DEJÍN
Strana 7.

GRAFIK ALBÍN BRUNOVSKÝ
AKO VEL'VYSLANEC FANTÁZIE
Strana 10.

SLOVO O SLOVENSKU

Azda niet správy, ktorá by zaujala všetkých na Slovensku tak ako smrť Eugena Cernana. Máločo v dnešnom svete a na dnešnom Slovensku vyvoláva nielen rovnaký záujem, ale aj rovnaké emócie ako smrť tohto amerického astronauta z misie Apollo. Vždy sa hlásil k slovenským koreňom, k svojmu slovenskému pôvodu. Tak to povedal v roku 1994 do mikrofónov pre vtedy ešte Slovenský rozhlas. Bol posledný z tých, čo kráčali po Mesiaci...

Eugen Cernan bol na Slovensku trikrát. Dvakrát v ére samostatnosti a premiérovej kedysi v starom režime – v roku 1974. Vtedy sme sa nemohli naplno zoznámiť s jeho cestou. Viedla na Kysuce. Prvý raz prišiel do rodného kraja svojich predkov, ktorí sa odtiaľ vybrali hľadať prácu a obživu za more počas masovej vlny vystažovalectva tak ako státisíce Slovákov a Sloveniek. Mnohí z nich sa neraz stali predmetom tvrdej špekulácie. Kedysi na to poukázal svedectvom o veľkom súdnom procese, ako na vtedajších prevádzачoch koní, ktorí zarábali na biednych Slovákoch, jeden zo zakladateľov modernej literatúry faktu Vladimír Ferko.

Práve priepastný rozdiel v ľudských osudoch kysuckej rodiny, ktorá sa stala kolískou človeka, čo „vletel“ do amerických a svetových dejín osvojovania si kozmického priestoru, je súčasťou poznania, ktoré nám Cernan zanecháva. Za starého režimu tento očividný rozdiel o možnostiach človeka so slovenským pôvodom na Kysuciach a potom v USA si uctili vtedajší predstavitelia tohto biedou povestného slovenského regiónu. Chceli mu pripraviť prekvapenie – v tom roku 1974 to mal byť obraz mladého a nesmierne talentovaného slovenského maliara, kysuckého rodáka Ondreja Zimku. Maliar aj vytvoril originálne dielo, prvý takýto obraz v dejinách výtvarného umenia u nás, a dal mu názov Slováč na Mesiaci. Tento obraz vo väčšej replike je dnes v Kysuckej galérii. Hovorí o slovenskej schopnosti, ktorá – ak má vytvorené podmienky – je schopná chodiť aj po Mesiaci.

Dušan D. KERNÝ

ISSN 0862-8823
9 770862 882007

Predseda vlády Robert FICO navštívil národnú ustanovizeň v Martine Maticu môžu Slovákom závidieť

Maroš SMOLEC – Foto: Ivan PAŠKA

V utorok sedemnásteho januára predseda vlády Robert FICO navštívil sídlo Matice slovenskej (MS) v Martine. Privítali ho predseda MS M. Tkáč, podpredseda M. Gešper a správca M. Smolec. Premiér si prezrel knihy z Vydavateľstva MS, zaujímavé kroje z regiónu, z ktorého pochádza, vzácne obrazy a historické dokumenty v Archíve MS. Na návšteve sa cítil príjemne – čo dokazuje fakt, že ju predžil o vyše pol hodiny a v Matici zotrval takmer dve hodiny. Spreádzali ho podpredseda NR SR a primátor Martina A. Hrnčiar a poslanec a žilinský župan J. Blanár.

„Nikdy som sa k Matici neotáčal chrbtom. Matica je jedinečná národná ustanovizeň, a čo by iné krajiny vo svete dali za to, keby mali takúto národnú kultúrnu ustanovizeň. Nie je to ľahké vo svete, ktorý je poznačený rôznorodosťou, vo svete, kde sa trápime všelijakými problémami, presadzovať sa na národnom poli,“ povedal R. Fico pred odchodom novinárom.

■ MLČIACE MÉDIÁ

Napriek tomu, že v Matici sledovali premiéra viacerí novinári – vrátane redaktorov televízií – v televíznom spravodajstve zaznela jediná veta, že premiér v rámci pracovného výjazdu Turca navštívil aj Maticu slovenskú. Pritom návšteva v Matici bola prioritou celého pracovného dňa. Ako je dlhodobá známa, médiá nemajú záujem pozitívne informovať o Matici. Je to teda dôkazom, že reformu v nej uskutočňujeme v správnych koľajach a jej smerovanie má pozitívnu budúcnosť. Na toto upozornil premiéra aj predseda MS M. Tkáč. Podľa neho má Matica v médiách „červenú“, čím pripomína nedemokratické praktiky počas totality. „Vitajte v klube,“ zareagoval R. Fico a doplnil, že o vládných aktivitách informujú médiá len vtedy, keď jej môžu účelovo uškodiť. „Videl aj niektoré problémové veci, ktoré sme prekonali. Som veľmi rád, že máme jeho podporu, a tým aj podporu celej vlády. Budeme sa naďalej usilovať,

Premiér Robert FICO pri zápise do Pamätnej knihy národnej ustanovizne.

aby Matica primerane tretiemu tisícročiu udržiavala slovenské tradície. Lebo keď nie Matica, kto iný ich bude udržiavať?“ zdôraznil M. Tkáč. Počas diskusie mimo kamier predstaviteľia Matice slovenskej upozorňovali na viaceré skutočnosti, kde by mohol štát viac konať v podpore slovenského vlastenectva. Napri-

klad pri presadzovaní vlasteneckých relácií vo verejnoprávných médiách, rozšírení vyučovania dejepisu v slovenskom jazyku aj medzi žiakmi menšinových národov na Slovensku či spoluúčasťou na mnohých celonárodných vlasteneckých podujatiach, ktoré organizuje Matica. Správca Matice slovenskej požiadal o vyššiu

účelovú dotáciu od vlády, ktorú alokuje Ministerstvo kultúry SR.

■ PRÍSLUB PODPORY

Predseda vlády vyjadril príslub pomoci, ak by sme sa dostali do situácie, že ju budeme v Matici potrebovať. „Hlavne som pripravený s Maticou hovoriť na tému finančnej podpory projektov, ktoré sú dôležité pre Slovensko, pre slovenský národ. Tu treba jednoducho hovoriť o slovenskom národe. Sme na pôde inštitúcie, ktorá je predovšetkým určená slovenskému národu. Verím, že doterajšia spolupráca priniesla svoj osov a že tá ďalšia, o ktorej sme dnes hovorili, bude rovnako prospešná. Tak pre Slovenskú republiku, ako aj pre Maticu slovenskú,“ uzavrel R. Fico.

Premiér okrem Matice navštívil aj Digitalizačné centrum Slovenskej národnej knižnice (SNK) vo Vrútkach. Ide o jedno z najmodernejších centier na digitalizáciu v strednej Európe. Financované bolo najmä z európskych fondov. Do roka 2000 aj SNK patrila pod Maticu slovenskú. Ale z iniciatívy vtedajšieho ministra kultúry herca M. Kňažka prešla delimitáciou pod štát aj s ďalšími hodnotnými matičnými objektmi, ako napríklad s prvou budovou v Martine a s budovou MS na Hostihore, nehovoriac o knižných fondoch, ktoré majú nevyčísliteľnú hodnotu a budovala ich Matica. SNK na znak „vdaky“ zmenila v minulom roku svoje logo, z ktorého vypadol slovenský dvojkríž.

3 OTÁZKY PRE:

Mgr. art. Ľudmilu PIPTOVÚ, trojnásobnú víťazku súťaže Vizážista roka

Na uskutočnenie snov nikdy nie je neskoro

• S manželom a tromi dcérami ste od roku 1988 tvorili súbor komornej hudby Musa ludens, ktorý koncertoval, dá sa povedať, od Austrálie po Ameriku. Z koncertnej speváčky je však už viac rokov excelentná vizážistka. Ako to?

Ako v živote... Dcéry sa povydávali, žijú v zahraničí a mňa opäť oslovili farbičky a štetce. Má ich síce skoro každá žena, ale na VŠMU, kde som študovala koncertný a operný spev, sme mali aj umelecké maskérstvo, a to mi bolo na dobrej pomoci, keď sme sa štylizovali do jednotlivých historických epoch nielen kópiami hudobných nástrojov, dobovými kostýmami, ale aj účesmi či inými atribútmi.

• Na to však, aby človek mohol diktovať trendy v účesovej tvorbe, líčení, poznal všetky tie kozmetické finesy a mal navyše na svojej strane aj špičkových fotografov, by to asi bolo málo...

Pomaly to už bude desať rokov, keď som s priateľkou zo zvedavosti zavítala na jedno malé vizážistické školenie, potom paralelne s koncertovaním pribúdali ďalšie už akreditované kurzy a vzdelávania, absolvovala som kadernícku školu a konzultácie i prax u najlepších majstrov v odbore u nás, v Európe i vo svete. Keď sme pred štyrmi rokmi oficiálne ukončili činnosť súboru, naplno som sa začala venovať vizáži a vlasovému stylingu. Na tých kurzoch som síce bývala najstaršia,

ale ako vidno, na uskutočnenie snov nikdy nie je neskoro.

• V rokoch 2011, 2012 aj vlni s témou Hĺbka krásy ste sa opäť stali víťazkou súťaže Vizážista roka. Sme uprostred plesovej sezóny. Čo poradíte dámam, aby boli na báloch krásne?

Nech nezabúdajú, že vhodný účes, správny mejkap a celkový súlad s dobre zvolenými šatami – to všetko umocní ich osobnosť. Ku skvelému vzhľadu však pomáha aj pitný režim, dobrý spánok a dôsledná starostlivosť o pleť. Tá si všetko pamätá. Takže, ako bude žena aj vo vyššom veku vyzerat', záleží len a len na nej.

Zhovárал sa Emil SEMANCO
Foto: Lucia HUMER

V SNN 5/2017
SI PREČÍTAŤE

■ Sedem oravských obcí si vydýchlo – majú zdravý vzduch aj lepšie životné prostredie
■ Vytrhnú navrhované poplatky slovenské zdravotníctvo z neefektívnosti a biedy?
■ Zahranično-politické aspekty inaugurácie nového amerického prezidenta Donalda Trumpa

Čo možno vytušiť za prekvapujúcou aktivitou ľavicového denníka Zmena alebo strata ideovej orientácie

Eva ZELENAYOVÁ – Ilustrácia: Andrej MIŠANEK

Na slovenskom mediálnom trhu sa ukazuje nový fenomén – prepólovanie jeho zamerania. Istou indiciou je denník Pravda, v ktorom sa objavujú články, aké doteraz uverejňoval len časopis Ústavu pamäti národa Pamäť národa alebo časopisy vydávané organizáciami politických väzňov komunizmu. Ide o články zaoberajúce sa prenasledovaním kňazov po druhej svetovej vojne nastupujúcim komunistickým režimom. Pozoruhodné je, že práve Pravda, kedysi výkladná skriňa komunistickej ideológie, neskôr ľavicovo zameraný denník, preberá pravícove témy. Také, aké neoslovujú ani pravícovo orientovanú tlač, akou sú denníky Sme či N alebo im podobné týždenníky.

Témou represálií komunistického režimu sa zaoberá Ústav pamäti národa okrem médií, ktoré vydávajú združenia politických väzňov komunizmu, sa jej nijaké nevenovali. Ani verejnoprávne, ktorým by táto tematika prislúchala v rámci obnovenia slovenskej histórie. No doteraz sa tak nestalo aj napriek tomu (či práve preto), že historické, politické, spoločenské i kultúrne témy publicistických relácií moderuje novinár s teologickým vzdelaním.

■ ZMENA TÓNU

Ak hovoríme o prepólovaní médií, tak preto, že táto výstona

konzervatívna téma zatiaľ neoslovuje médiá tváriace sa ako konzervatívne. Dokonca ani Sme alebo denník N. Preto sa celkom logicky vncuje otázka, čo môže byť za tým, že Pravda sa začala venovať obdobiu začiatku pôsobenia komunistického režimu, ktorý sa najbrutálnejšie zachoval práve k predstaviteľom cirkvi, veriacim a, samozrejme, nositeľom myšlienok slovenskej samostatnosti. Tieto témy sa po nástupe nového vedenia Ústavu pamäti národa stali takmer tabu a niektorí historici ústavu upozornili, že v časopise Pamäť národa sa začala uplatňovať tvrdá cenzúra.

Proti praktikám nového vedenia časopisu protestovala aj známa historička Emília Hrabovcová, členka redakčnej rady tohto časopisu. A čo je tiež zaujímavé, novým šéfredaktorom Pamäti národa sa stal novinár z okruhu denníka Sme či N.

■ PERSONÁLNE ROŠÁDY

Taký presun ľudí, ktorý znamená úplnú zmenu v nastúpenom trende Ústavu pamäti národa a jeho časopisu, pravda, nemôže zostať bez povšimnutia verejnosti. A vyvoláva množstvo otázok. Prečo nové vedenie Ústavu pamäti národa urobilo opatrenia, aby zabránilo ďal-

šiemu výskumu slovenských dejín 20. storočia historikom, ktorí dosiahli pozoruhodné výsledky, diametrálne

odlišné od prác prezidentom vyznamenaného historika Ivana Kamenca? Prečo bolo treba do funkcie šéfredaktora časopisu Ústavu pamäti národa dosadiť človeka zdiskreditovaného v kauze budovy slovenských spisovateľov a názorovo blízkeho okruhu ľudí zo Sme či z denníka N a podobných manipulátorov s verejnou mienkou? A prečo práve ľavicový denník sa chopil témy prenasledovaných kňazov komunistickou mocou?

Vysvetlenie sa ponúka samo. Už v minulosti boli pokusy zrušiť Ústav pamäti národa alebo ho politicky ovládnuť. Práve preto, že výsledky bádania totalitných režimov mladými historikmi neboli po vôli liberálom ani ľavičiarom. Kroky predsedu Správnej rady Ústavu pamäti národa Ondreja Krajňáka v tejto inštitúcii možno považovať za útok na ústav s cieľom jeho likvidácie. Azda nebude dlho trvať a prezident Andrej Kiska ho za túto prácu odmení štátnym vyznamenaním ako v prípade Kamenca, tvrdojšie pridriavajúceho sa výkladu slovenských dejín diktovaného pražským centralizmom a komunistickou ideológiou.

Tvrдый brexit zasiahne aj mnohých Slovákov vo Veľkej Británii Voľný pracovný trh sa stáva minulosťou

Ivan BROŽÍK – Ilustrácia: ZATL

Británia obmedzí imigráciu ľudí z Európskej únie, oznámila britská premiérka Theresa Mayová v obsahovo závažnom prejave. Znamená to, že Británia opustí jednotný trh a Slováci v budúcnosti nebudú môcť voľne prichádzať žiť do Británie ako doteraz.

Na úvod treba upokojiť Slovákov, ktorí vo Veľkej Británii žijú a pracujú dlhodobo, najmenej päť rokov, že ich ďalšie pôsobenie na ostrovoch nemusí byť obmedzené. Treba splniť iba viacero podmienok, najdôležitejšou z nich je požiadať o trvalý pobyt na území Spojeného kráľovstva. Môže byť udeľený v podstate bez problémov, ale treba sa pripraviť na zdĺhavý administratívny proces. Ak sa počas neho zo strany úradov nájde nejaký argument, ktorý bude svedčiť proti bezúhonnosti žiadateľa, žiadosť môžu britské úrady zamietnuť.

„Nechceme byť čiastočný člen EÚ ani pridružený člen EÚ, ani krajinou, ktorá je na polovicu dnu a na polovicu vonku,“ povedala britská premiérka Theresa Mayová.

■ KOMPROMISY NEBUDÚ

V Londýne 17. januára zverejnila dvanásťbodový plán takzvaného tvrdého brexitu, teda definitívneho a úplného odchodu Spojeného kráľovstva zo spoločného európskeho trhu a colnej únie. Podľa tohto plánu Londýn získava späť kontrolu aj nad svojimi hranicami a migráciou. To podľa premiérky Mayovej znamená, že občania Európskej únie budú

v tejto krajine aj po brexite „naďalej vítaní“, ale s podmienkami. Británia si napríklad vyhradí právo kontroly pohybu občanov EÚ v Británii „čo možno najskôr“. V prejave nezaznelo, aké detaily a dôsledky takáto kontrola bude mať.

■ HRDO A RÁZNE

Británia nemá podľa premiérky Mayovej zámer prijať model použitý v prípade iných krajín, ako napríklad Nórska, a nechce si vyberať „odrobinky“ z členstva v EÚ. Ak by chcela zotrvať na jednotnom trhu EÚ, musela by okrem iného zaručiť voľný pohyb občanov EÚ na svojom území.

Práve otázka migrácie však patrila k hlavným argumentom napokon úspešného tábora stúpcov odchodu z EÚ pred júnovým referendom o brexite.

■ DVA ROKY

Pre Slovákov vo Veľkej Británii sa naozaj nič v najbližších mesiacoch meniť nebude. Potrvá totiž ešte asi dva roky, kým sa rokovania o vystúpení ostrovného štátu z Únie uzavrujú. Okolo roku 2020 však už nebude také jednoduché odísť do Británie za prácou či vzdelaním ako teraz, a naopak viacerí sa z nej budú musieť na Slovensko vrátiť. Zrejme ešte mnohí z našich čitateľov majú v pamäti ubezpečenie predsedu vlády Slovenskej republiky Roberta Fica o tom, že Slovensko bude na rokovaníach o vystúpení Británie z Únie zastávať postoj, ktorý bude maximálne zohľadňovať záujmy našich občanov, ktorí pracujú, či študujú vo Veľkej Británii. A keďže k zmluve o vystúpení sa budú musieť vysloviť všetky členské

štáty EÚ, je predpoklad, že dosah brexitu na našich občanov nebude taký, aký by sa mohol zdať po tomto prejave predsedníčky vlády Theresy Mayovej.

VŠIMLI SME SI

Nitriansky Agrokomplex zmenil obchodný názov a vystupuje ako „agrokomples NÁRODNÉ VÝSTAVISKO, štátny podnik“. Presne tak znie jeho oficiálny názov, zapísaný v Obchodnom registri Slovenskej republiky.

Prekrstené výstaviisko

„Pôvodný názov Agrokomplex – Výstavníctvo Nitra nás sprevádzal od roku 1989, keď bol ešte prispievkovou organizáciou,“ vysvetlil zmenu riaditeľ agrokomplesu Mário Dinga. Neskôr, v roku 2008, došlo k úprave právnej formy na štátny podnik, pričom samotný názov sa nezmenil. „Dňom 9. 1. 2017 sme uskutočnili zápis nového obchodného mena podniku do obchodného registra a jeho znenie je agrokomples NÁRODNÉ VÝSTAVISKO, štátny podnik.“

Zmenu obchodného názvu si vynútila doba, ako aj skutočnosť, že akcie na nitrianskom výstaviisku agrokomples už dávno presiahli regionálny charakter a nadobudli celoslovenský význam. „Naším cieľom je zachytiť nové trendy vo výstavníctve a zmeniť to, čo návštevníci a vystavovatelia doteraz nevnímali pozitívne,“ vysvetlil M. Dinga. „Bude potrebné vykonať mnoho zmien vrátane vnútornej organizácie, kvality poskytovaných služieb a servisu a zamerať sa na pozitívne vnímanie výstaviiska v očiach verejnosti. Máme načrtnuté plány do budúcnosti, ktoré si dovoľím považovať za veľmi ambiciózne.“

„Agrokomples je dnes na Slovensku jediné výstaviisko, ktorého vlastníkom je štát,“ povedala na margo zmeny názvu organizácie ministerka pôdohospodárstva a rozvoja vidieka SR Gabriela Matečná. „Teším sa, že štátny podnik, ktorý je v pôsobnosti práve nášho rezortu, sa rozvíja. Oblúbenosť agrokomplesu potvrdzuje aj neustále rastúci počet návštevníkov, aj množstvo výstav, ktoré sa ani zďaleka netýkajú len pôdohospodárstva.“

Agrokomples sa od svojho založenia v roku 1973 zaradil medzi najvýznamnejšie veľtrhové a výstavnícke spoločnosti na Slovensku a jeho význam potvrdzuje viac ako štyridsať rokov tradičných, ale aj inovatívnych, no najmä jedinečných podujatí. Súčasťou podniku je Slovenské poľnohospodárske múzeum a výstavné polička. Expozície múzea sa rozprestierajú na ploche 8 900 štvorcových metrov, okrem výstavných priestorov je súčasťou múzea aj skanzen, Nitrianska poľná železnica a knižnica.

Ján ČERNÝ
Foto: autor

EXPO 2017 v Astane je pre nás zriedkavá príležitosť pozitívne sa zviditeľniť Ukážme sa ako krajina naozaj dobrých nápadov

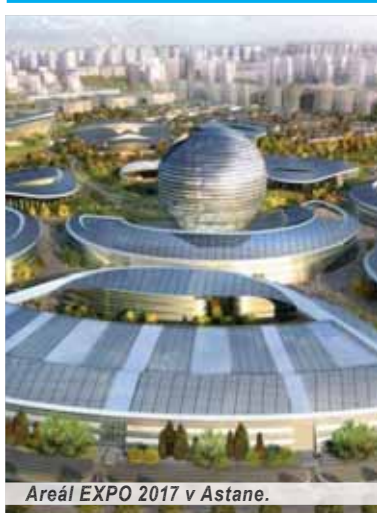
Päť mesiacov zostáva do otvorenia výstavy EXPO 2017 v kazašskej metropole Astana. Od desiateho júna sa tam celé tri mesiace bude prezentovať takmer stovadsať krajín vrátane Slovenska spolu s ďalšími dvoma desiatkami medzinárodných organizácií.

Hlavným cieľom podujatia je demonštrácia úspechov v oblasti zelenej energie v rámci celého sveta ako predpokladu trvalo udržateľného rozvoja, zachovania prírodných systémov a udržania primeranej kvality životného prostredia. Charakter našej expozície na výstave vystihuje heslo Slovensko – krajina dobrých nápadov, skvelé myšlienky pre energiu budúcnosti.

„Chceme sa predstaviť ako krajina s vysoko rozvinutým priemyslom, ekonomicky zdravým podnikateľským prostredím, inovačným potenciálom, priateľskou obchodnou a investičnou klímou a vysoko vzdelanou pracovnou a vedeckou silou,“ informovala o zámeroch expozície SR jej generálna komisárka Patrícia Žáčiková. V oblasti energetiky má Slovensko ambíciu zaujať ponukou spolupráce pri výstavbe a modernizácii výrobných systémov, paroplynových elektrární a prenosových vysokonapäťových sietí. Ďalšími oblasťami sú obnoviteľné zdroje energie, tranzit ropy a zemného plynu a riešenie spoločných vedecko-výskumných úloh. „Výstava je ďalšou príležitosťou na pozitívne zviditeľnenie Slovenska, a to práve v krajine, ktorá sa nachádza

v Strednej Ázii, hraničí s takými veľkými susedmi, ako sú Rusko a Čína, a zároveň je členom Euroázijskej

ČO INÍ NEPIŠU

Areál EXPO 2017 v Astane.

ekonomickú úniu, čo otvára nové príležitosti na hospodársku spoluprácu. Z historických a kultúrnych dôvodov je obchod v Kazachstane založený v prvom rade na osobných vzťahoch,“ pripomenula Patrícia Žáčiková. Kazachstan získal nezávislosť 16.

decembra 1991 po rozpade Sovietskeho zväzu. Je to ekonomicky najrozvinutejšia krajina z bývalých sovietskych stredoázijských štátov. Napriek pôvodným, nie veľmi priaznivým prognózam hospodárskeho vývoja dosahuje za posledných pätnásť rokov v priemere rast sedem percent. V najnovšom rebríčku Svetovej banky Doing Business sa umiestnil na tridsiatej piatej priečke – teda približne v našom susedstve. V rokoch 2005 až 2015 krajina prilákala investície v hodnote 226 miliárd dolárov, najviac – 66 miliárd – z Holandska, 25 miliárd z USA a 16 miliárd z Francúzska. Veľký kapitál prichádza aj z Číny. Kazachstan poskytuje stimuly a štátnu pomoc pre investorov, zahŕňa investičné dotácie, stabilnú legislatívu, daňové zvýhodnenie a liberálny menový režim.

Kazachstan je deviaty najväčší štát sveta, patrí medzi významných producentov ropy a plynu, disponuje zásobami prakticky všetkých nerastov, minerálov či vzácnych kovov. Celosvetovú popularitu získava nielen vďaka hospodárskemu úspechu a medzinárodným iniciatívam, ale aj prostredníctvom rozvoja cestovného ruchu.

Štefan ZLATOŠ
Foto: archív autora

Kristínka by mala dnes...

Roman KALISKÝ-HRONSKÝ

Stať sa prezidentom Slovenskej republiky iste nie je ľahké. O nič ľahšie potom nie je ani pôsobenie vo funkcii najvyššieho štátneho predstaviteľa. Svoje by o tom iste vedeli povedať všetci tí, ktorí to skúsili, zažili a prežili. Tým nemyslím iba osoby, ktoré funkciu vykonávali. Lebo my všetci, teda občania tohto štátu, sme si to pod ich oficiálnymi portrétmi na stenách štátnych inštitúcií skúsili, zažili a mnohí aj prežili. Nebudem sa tu teraz venovať pôsobeniu Jozefa Tisa ani Gustáva Husáka, ktorí boli Slováci a boli aj prezidentmi pre slovenský národ, pravda, každý v inej dobe a súvislosti. Chcem upozorniť na to, že Michal Kováč, Rudolf Schuster aj Ivan Gašparovič počas pôsobenia v úrade prezidenta súčasnej SR mali rôzne trápenia. Od zakladania úradu cez lapálie s ubytovaním a dvojplatničkou až po predaj rezidi-

dencie pri bratislavskom Slavíne. Všetci traja spomenutí aj počas výkonu funkcie ochoreli. Boli to ťažké diagnózy.

Z iného cesta je však terajší prezident Andrej Kiska. Zatiaľ je navonok zdravý, nič iné mu ani nikto slušný zrejme nepraje... Lenže – je tu niečo, čo pán prezident nepredpokladal. Okrem tých, ktorí ho do funkcie zvolili, milujú ho už aj deti, pre ktoré je, zdá sa, príkladom. Keď dostal list od desaťročnej Kristínky, ktorej snom je stať sa prezidentkou, pozval ju do prezidentského paláca. Do toho, v ktorom pôsobí ako montážnik na týždňových pracovných pobytach. On totiž býva v Poprade, kam sa presúva po pobytovej turnuse v Bratislave. Možno treba prijať zákon, aby prezident v budúcnosti mal pracovisko v mieste bydliska. Ak bude zvolený hoci v Lučenci, bude tam mať pra-

covisko aj bydlisko. Netreba nikam cestovať. Navyše, nie každé mesto na Slovensku má primerané prístavacie plochy pre lietadlo, akým lieta do Popradu pán Kiska...

Ale vráťim sa k tomu, ako súčasný prezident inšpiruje najme-

KOMENTÁR

nej jedno dieťa. „Som Tvoja obdivovateľka a páči sa mi, ako reprezentuješ našu malú – veľkú krajinu doma aj v zahraničí,“ píše vo svojom liste len desaťročná žiačka základnej školy, ktorá prezidentovi milo tyká. „Kristínka by raz chcela byť prezidentkou, za čo sa jej spolužiaci posmievajú,“ napísal prezident na svojom Facebooku. Akosi samozrejme Kristínku aj s jej spolužiakmi (ktorí sa jej posmievajú) pozval do prezidentského paláca. „Prijmem vás rovnako, ako prijíмам prezidi-

entov, premiérov a rôzne známe osobnosti. Teším sa na vás,“ dodal A. Kiska radostne.

Podobne sa možno tešil aj na známe osoby a osobnosti, ktorým zo svojho postu hlavy štátu udelil ocenenia. Ale zasa nie všetkých má tak rád, aby ich pozval... Ešte koncom novembra navrhla slovenská vláda herca Juraja Kukuru a spisovateľa Borisa Filana na udelenie štátneho vyznamenania. Tie pravidelne „rozdáva“ prezident pri príležitosti sviatku vzniku Slovenskej republiky. Komisia, ktorá posudzovala návrhy na udelenie vyznamenania, dostala zoznam šesťdesiatjeden ľudí, z ktorých vybrala dvadsať osobností. „Rozhodnutie udeliť štátne vyznamenanie je vo výlučnej kompetencii prezidenta Slovenskej republiky,“ vysvetlil prezidentov hovorca Roman Krpelan. Kuriózne je, že podľa zákona sa návrhy na udelenie vyznamenania nezverejňujú, aby hlava štátu nebola vystavená zbytočným tlakom. Kukura a Filan ocenenia nedostali. Možno neboli dosť významní... Čo už s tým?

Prezident Andrej Kiska okrem iného vo svojom novoročnom príhovore k predstaviteľom cirkvi a náboženských spoločností povedal, iste

so zámerom nerozdeľovať túto spoločnosť: „Za slovami ako Boh, národ či za kresťanské hodnoty a údajná ochrana koreňov a hodnôt našej civilizácie sa často schovávajú výhonky nebezpečného zla. Napríklad fašizmus, neonacizmus, pohrdanie ľuďmi iného vierovyznania, inej rasy či národnosti... Tak ako by mali vrcholní predstavitelia našej krajiny dbať na slušnosť, mali by sa tiež postaviť proti otvoreným a skrytým prejavom politického extrému a byť osobným príkladom pre spoločnosť,“ uviedol prezident.

Podľa neho si všetci musíme vybrať, kde stojíme a kde postavíme hranice. Neboli sme zasiahnutí ani terorizmom, ani žiadnou formou nepokojov. Určite však podľa jeho slov žijeme v historicky najlepších časoch, čo sa týka úrovne kvality života. Zopakujem jeho slová pre malú Kristínku: „Prijmem vás rovnako, ako prijíмам prezidentov, premiérov a rôzne známe osobnosti. Teším sa na vás!“ Vari takto by mal pozývať prezident Kiska všetkých občanov tejto republiky do náručia, znamenajúceho zdravý štát. Bude to niekedy robiť? Stihol by to v tomto volebnom období? Nie, nechce to robiť. Nebude. Skôr odletí...

Zákony mravnosť nenahradia

Eva ZELENAYOVÁ

Putujúci stredoveký kupec z Východu zaznamenal pre históriu údiv z čistoty, akú našiel v krajine medzi Tatrami a Dunajom. Aj nás sa chytal údiv, keď sme videli záplavy neporiadku v susednom Maďarsku po imigrantoch. Napriek tomu tolerujeme špinu a neporiadok na uliciach našich miest a obcí. Možno nás vyrušuje, ale neunúvame sa urobiť s tým niečo. Donedávna sme iba na Západe odsudzovali barbarské sprejovanie budov vrátane historických pamiatok. A keď to prišlo k nám, rezignovali sme. Obdivujeme čistotu a poriadok vo vzdialených krajinách, ale nedarí sa nám vrátiť sa k nášmu stredovekému správaniu. Prečo?

Čistota nie je len vyjadrením akéhosi hygienického statusu spoločnosti. Je aj prejavom jej kultúrnosti a kultúrnosti sa zviditeľňuje vo všetkých činnostiach nášho života. Človek s kultúrnym povedomím neodhodí obal či zvyšok

z cigariet na zem, nespráva sa hrubo k iným ľuďom. Rešpektuje zákony a pravidlá. Ibaže ak chýba kultúrne povedomie, nepomôžu nijaké zákony.

Nedávno prijal parlament nový zákon o rokovacom poriadku, ktorým reaguje na nekultúrnosť niektorých

POZNÁMKA

poslancov, najmä Igora Matoviča. Či ďalší prijatý zákon č. 316/2016 Z. z. o uznávaní a výkone majetkového rozhodnutia vydaného v trestnom konaní v Európskej únii a o zmene a doplnení niektorých zákonov, účinný aj v oblasti rasizmu a xenofóbie, ktoré zahrnul do kategórie trestných činov. Rasizmus azda možno označiť za nekultúrnosť, ale xenofóbiu? A vôbec, veď akákoľvek fobia vychádza z negatívneho zážitku človeka. Odsudzovanie pocitov ako nekultúrnosti, niečo ešte ich zaradenie

do kategórie trestných činov, je pokus o trestanie emócií.

Od vstupu Pavla Hrušovského do vedenia KDH sa na Slovensku zintenzívnilo skloňovanie pojmu politická kultúra. Ibaže aj tá vychádza z kultúrnosti a sotva možno označiť správanie kadehákov za kultúrne. KDH navonok bojuje proti korupcii, ale rozdeľovanie bytov v centre Bratislavy politicky spriateľným osobám im neprekážalo. Ako to nazvať, ak nie korupciou? Za dve flaše alkoholu odsúdil sudca „páchateľa“, ale za pridelenie bytu v hodnote štyristotisíc eur za cenu tisícšesťsto eur je čo? Politická kultúra? Kresťanskí demokrati ani po ostatnej zmene vedenia neprešli sebareflexiou. Aj naďalej pokračujú ako satelít nemeckých kresťanských demokratov, ktorí práve cez KDH realizovali na Slovensku svoje záujmy.

Politická kultúra, ale vo všeobecnosti kultúra a kultúrnosť sú podmie-

nené mravnosťou. Ak chýba, zbytočné ju nahrádzať zákonmi či inými represívnymi opatreniami. Nebudú účinné. Za etalón politickej hrubosti je považovaný renesančný politický mysliteľ Niccolò Machiavelli. V ostatnom čase sa na neho pričasto odvolávajú aj niektorí slovenskí politici. Machiavelli v diele Vládca tvrdí, že „najprv si treba uvedomiť, že ľudia nemotivujú mravné normy alebo ideály, ale len materiálne záujmy...“. Bez emócií vymenúva diaľpazón prostriedkov vládnutia: umenie vzbudzovať lásku, podvody, zákerné vraždy a podobne. Augustín Marián Húska v nedávno vydanéj knižke Západ verzus Východ Machiavelliho spomína v súvislosti s dobrom a zlom. Píše: „Najdokonalejšou príručkou zušľachťovania krehkých výhonkov dobra je Biblia. Medzi príručky zdokonaľovania zla patrí Machiavelliho Rada vládarom. Bohužiaľ, drvivá väčšina vládnucich hegemonov sa riadi radami Machiavelliho, a nie Krista (prípadne samého Antikrista).“

Húska predstavuje politického reprezentanta, akí stáli pri zrode novodobej slovenskej štátnosti. Žeby zásluhou kadehákkeho skultúrňovania politiky sa slovenská politická scéna dostala do stavu, keď vzorom vládará sa stáva Machiavelli?

AKO BOLO, ČO BOLO

V minulom roku ma potešila knižka Slovensko a Svätá stolica v kontexte vatikánskej východnej politiky (1962 – 1989) autorky profesorky Emílie Hrabovec. Je plná faktov, ktoré podaktorí historici radi obchádzajú. Sú totiž svedectvom, že spolupráca s Prahou nebola ideálna za Masarykovej, Benešovej ani Gottwaldovej republiky. Pred rokom 1968 Gustáv Husák uvažoval o federácii. Pri jej vytváraní musel odtrhnúť územia od starej cirkevnej uhorskej štruktúry. Podporu našiel u národne orientovaných komunistov, ako boli predseda vlády SR Peter Colotka, minister kultúry Miroslav Válek či minister zahraničných vecí Bohuslav Chňoupek. Autorka knihy k nim zaraďuje aj spisovateľa a predsedu Matice slovenskej Vladimíra Mináča. Po vyhlásení federácie zvolal Válek v byte svojho námestníka Mateja Andráša schôdzku s hercom Gustávom Valachom a primárom z detského oddelenia podunajskobiskupickej nemocnice Františkom Sýkorom.

Aj prostredníctvom kontaktov s osobnosťami s nekomunistickými postojmi sa pripravovala cesta k vyšším cirkevným kruhom v Ríme. Po zložitých rokovaniach medzi Svätou stolicou

tolskou konštitúciou Qui divine povýšil apoštolskú administratúru v Trnave na arcibiskupstvo. Vatikán tak oficiálne uznal hranice Slovenskej republiky. Stala sa veľká vec, no nikde nezazneli

Naťahovačky o hlavu slovenskej provincie trvali do 10. septembra 1989, keď slávnostne uviedli do úradu trnavského arcibiskupa Jána Sokola. Do preplnenej Katedrály sv. Jána Krsti-

od pápeža Pavla VI. v decembri 1977 dostalo.

Prvý deň nového roka sme si pripomenuli výročie vzniku tretej Slovenskej republiky. V hlavných médiách odznelo, že vznikla po dohode Mečiara s Klausom a že sa o tom nekonalo referendum. Nuž kladiem si otázku: Aké referendum sa uskutočnilo pri vzniku prvej Česko-Slovenskej republiky či jednostrannom vyhlásení samostatnosti Kosova? Referendum sa udialo na Kryme, ale to demokratická Európa nemieni uznať. Mainstreamovým komentátorom všetko, čo súvisí so slovenskou štátnosťou, smrdí. Dodnes vytvárajú dojem, že k rozdeleniu federálneho štátu došlo svojvoľou niekoľkých ľudí, a programovo zamlčujú udalosti, ktoré k nemu logicky viedli. Jednou z nich bol aj 30. december 1977. Tridsiatemu deviatemu výročiu vyhlásenia samostatnej cirkevnej provincie, žiaľ, nevenovala patričnú pozornosť ani cirkevná hierarchia, aj keď je pamätným dňom Slovenskej republiky. Tým viac ďakujem profesorky Hrabovec za zaujímavú knižku.

O účelovo zaznávaných výročiach

Peter VALO

a vládou bývalej Československej socialistickej republiky pápež Pavol VI. oddelil územie Trnavskej apoštolskej administratúry od Ostrihomskej arcidiecézy a povýšil ho na arcidiecézu. Pripojil k nej farnosti ležiace na slovenskom území: tri z diecézy Győr a dve z opátstva v Pannonhalme.

Zo zväzku Jágerskej cirkevnej provincie vyňal Košickú a Rožňavskú diecézu a pričlenil ich k slovenskej provincii. Ku Košickej diecéze pripojil trinásť farností, ktoré predtým patrili do Salmárskej diecézy, a apoš-

olavné zvony. Osamostatnenie nevyhovovalo česko-komunistickej Prahe ako ani ľuďom okolo kardinála Tomáška, s ktorým sa spája výrok: „Já se jurisdikce nad Slovenskem nevzdám.“

Ticho trvalo až do Sviečkovej manifestácie v roku 1988, ktorú redaktor Hlasu Ameriky Anton Hlinka nazval Bratislavským Veľkým piatkom. V marci 1989 vyvolal búрку otvorený list kardinála Jána Chryzostoma Korca. Vystúpil ním proti seriálu Československej televízie Kríž v osidlach moci, ktorý diskreditoval prvú slovenskú štátnosť.

teľa zavítali arcibiskupi Groër z Viedne, Paskai z Ostrihomu a Macharski z Krakova. Pražský kardinál Tomášek účasť odmietol. Vládnu delegáciu viedol minister kultúry Pavel Koyš. Na Sokolovo pranie sa na slávnosti zúčastnil aj biskup Ján Chryzostom Korec, no cirkevná provincia stále ostávala v ilegality. Informačné tabu sa skončilo až v šaštínskej bazilike 1. novembra 1990. Po pontifikálnej omši vystúpil Gustáv Valach v bielej albe. Predniesol pápežské dekrét a úvahy Milana Rúfusa a Romana Kaliského. Až vtedy sa národ dozvedel, čo to Slovensko

SEBAOBRAHA

U našich českých susedov začalo od januára pracovať Centrum proti terorizmu a hybridným hrozbám. Vzniklo ako reakcia na teroristické útoky v Európe na základe výsledkov auditu orgánov národnej bezpečnosti. Zameriava sa najmä na boj s dezinformáciami a propagandou. České ministerstvo vnútra tak zriadilo úrad, ktorý si má posvietiť nielen na konšpiračné weby, ale i na nepravdivé výroky českých politikov. Centrum totiž bude monitorovať aj výstupy politických špičiek napríklad v priebehu volebnej kampane. To už znie naozaj ako zlý vtíp...

Český príklad

„Budeme uvádzať fakty, štatistiky, citovať legislatívu. Nebudeme dehonestať pôvodcu dezinformácií. Ide o to, aby verejnosť nebola vo vleku dezinformácií, ale mala možnosť zoznámiť sa s faktmi, ktoré štát o danej veci vie,“ predstavila základné ciele koordinátorka centra a právnička z českého ministerstva vnútra Eva Romancová. V špeciálnom tíme, ktorý zbiera a posudzuje dezinformácie, pracujú dve desiatky ľudí. Sú to najmä zamestnanci českého ministerstva vnútra, ktorí spolupracujú aj s ministerstvom zahraničných vecí a so spravodajskými službami. Svoje zistenia budú uverejňovať prostredníctvom účtu na Twitteri. Na internete sa však už stihli objaviť viaceré falošné účty tohto centra, proti ktorým sa ministerstvo vnútra ohradilo. Okrem konšpiračných webov neostanú bez povšimnutia ani výroky politikov...

Ešte pred začatím pôsobenia si centrum vyslúžilo kritiku od českého prezidenta. Miloš Zeman vo viacročnom prejave prirovnal jeho fungovanie k cenzúre internetu. „Som zásadne proti cenzúre. S výnimkou pornografie, a to najmä detskej pornografie. Inak ten, kto zabraňuje druhým, aby vyslovovali svoje argumenty, len dokazuje, že sám dostatok argumentov nemá.“

Úrad reagoval, že nič mazať ani cenzurovať nebude: „Centrum nikoho nebude zatvárať do väzenia, vypočúvať alebo s niekým viesť akékoľvek konanie.“ Takú možnosť nepripúšťajú ani analytici. „Šírenie dezinformácie nie je a ani nemôže byť trestné ani právne postihnutelné. Je však dôležité, aby mal štát k dispozícii nástroj, ktorý by dokázal v reálnom čase vyhodnocovať nepravdivé a falošné správy a reagovať na ne. Naozaj si neviem predstaviť štát, ktorý by nedisponoval podobným nástrojom,“ povedal Daniel Milo, analytik Globsec Policy Institute.

Konšpiračné médiá a webové stránky zamestnávajú teda už aj naše bezpečnostné zložky. „Svojím obsahom sa snažia vytvárať v spoločnosti náladu spochybňujúce členstvo v Európskej únii a zahranično-politickú orientáciu,“ vyhlásilo MV SR. Často vraj publikujú svoje články, ktoré boli opakovane vyvrátené ako účelové manipulácie.

Podobné centrum ako v Česku, ktoré by upozorňovalo občanov na dezinformácie, u nás však zatiaľ mať nebudeme. Bezpečnostné zložky Slovenska „v boji proti propagande a extrémizmu“ používajú mobilnú aplikáciu. „Aplikácia poskytuje polícii spektrum nástrojov umožňujúcich vykonávať monitoring, odhaľovanie, zaznamenávanie a spracovávanie prípadov extrémizmu v prostredí internetu efektívnejšie ako doteraz s využitím skúseností partnerov zo zahraničia,“ uviedol hovorca ministerstva vnútra Peter Lazarov.

Robert LANDIS

Docent Július LOMENČÍK, vysokoškolský pedagóg o jazykovej kultúre

Jazyk je citlivý a živý organizmus

Zhovárал sa Roman KALISKÝ-HRONSKÝ – Foto: archív J. LOMENČÍKA

Július LOMENČÍK je vysokoškolský pedagóg, docent na Katedre slovenského jazyka a komunikácie na Filozofickej fakulte Univerzity Mateja Bela v Banskej Bystrici. Je tiež spolupracovník Slovenských národných novín, ktorý má nielen záujem, ale aj profesionálnu snahu kultivovať používanie slovenského jazyka vo verejnom priestore.

• Jazyk je živý organizmus, vyvíja sa v čase a priestore. Ako je to v súčasnosti v týchto súvislostiach so slovenčinou?

Jazyk je dynamická kategória a ako systém je sociálny, teda spoločenský jav. Predstavuje vyjadrovacie bohatstvo všetkých nositeľov národného jazyka. Potrebné je si uvedomiť, že za konkrétny jazykový prejav je zodpovedný každý používateľ jazyka. Zásluhou predchádzajúcich generácií, ktoré často v zložitých dejinno-spoločenských obdobiach odolávali rôznym vonkajším nástrahám, si udržal slovenský jazyk svoju jazykovú osobitosť. V súčasnosti na základe daného stavu jeho rozpracovanosti predstavuje slovenčina moderný európsky jazyk a jeho nositelia môžu používať svoj jazyk vo všetkých komunikačných sférach.

Na druhej strane niektorí autori ústnych a písaných jazykových prejavov nie vždy akceptujú kultúru vyjadrovania. Potom dochádza ku kritike najmä verejných jazykových prejavov, ktoré sa viac alebo menej odchyľujú od predstáv o funkčnom – primeranom, pohotovom i estetickom používaní jazykových prostriedkov. Žiada sa poznamenať, že nie každý používateľ jazyka prijíma kritiku, ktorá je súčasťou jazykovej výchovy. V tejto súvislosti sa hovorí o základných kritériách, podľa ktorých sa posudzujú jazykové prejavy. Na druhej strane v spoločnosti pociťujeme názorové rozdiely v chápaní uvedených pravidiel. Rozdiely potom vyplývajú z toho, že sa vychádza z odlišných interpretácií kritérií alebo z ich odlišnej hierarchizácie pri hodnotení verejných prejavov. V tejto súvislosti súhlasím s vyjadrením, že „jazyk je živý organizmus“, a tak používanie jazykových prostriedkov v dorozumívaní je pružnejšie, ako sa to často vníma pri pohľade z už vyhraneneho určitého kritéria.

• Vaša predchádzajúca obsažná odpoveď vypovedá

Docent Július LOMENČÍK so synom počas návštevy rodného domu L. ŠTÚRA v Uhrovci.

mnohé o súčasnom stave používania spisovného jazyka. Podľa vás, čo zásadne by mohlo pomôcť v optimalizovaní kultúry vyjadrovania?

Chcem zdôrazniť, že je výrazom osobnej kultúry každého človeka uskutočňovať prejav v duchu myšlienkového obsahu a znalosti noriem jazyka pri rešpektovaní prostredia a partnera v komunikácii. V súčasnosti každý hovoriaci alebo pisateľ tvorí prejav na základe vedomostí o gramatickej stavbe a štylistických možnostiach slovenčiny, ktoré získal štúdiom na rôznych stupňoch vzdelávania. Niektorí používatelia jazyka (osobitne verejní činitelia, novinári a iní) zámerné používajú jazykové prostriedky, pomocou ktorých chcú zaujať, upútať pozornosť. V normálnych podmienkach fungovania spisovnej slovenčiny je napokon prirodzený jav aj využitie jazykových prostriedkov, ktorých „životnosť“ preverí ich jestvovanie u väčšiny kultivovaných používateľov jazyka.

Treba si pritom uvedomiť, že spisovný jazyk nie je jedinou formou národného jazyka pre všetky komunikačné situácie. Možno využiť aj iné výrazové prostriedky (napríklad nárečové, slangové a iné), ak ide o ich náležité uplatnenie najmä v polooficiálnych prejavoch, v publicistike, v umeleckej literatúre a pod. Uvedené nie vždy vedia používatelia jazyka vyhodnotiť, a to dokonca nielen z hľadiska potrebného, vhodného využitia jazykových prostriedkov, ale aj z etickej stránky. Preto aj škola by v súčasnosti nemala učiť len o jazyku, ale skôr predstaví bohatstvo výrazových prostriedkov s ambíciami na tvorbu zmysluplných textov. Tento zámer či priam ideál si žiada pedagóga, ktorý okrem kultivovaného jazykového správania vie vysvetľovať jazykové javy na základe argumentovania, to znamená nielen ako sprostredkovateľ kodifikačných noriem, ale aj samostatne myslíaci používateľ jazyka, ktorý na základe poznania sa usiluje naučiť žiakov vnímať „jazyk ako živý organizmus“ a spolunažívať.

MEDZI NAMI

Slovo „slniečkar“ je neologizmus prevzatý z češtiny, ktorý sa v Čechách začal používať približne od roku 2013, odkedy postupne nahrádzal jeho synonymický tvar „pravdoláskar“. Pôvodne sa označenie slniečkari a slniečkarky vzťahovalo na multikultúrnych nadšencov a kritikov Miloša Zemana. Dnes má tento pejoratívny výraz viacerou významov a jeho nositelia sú na hony vzdialení od hlásateľov havlavskej pravdy a lásky. Nad pravdou a láskou víťazi v týchto dňoch stupňujúca sa nenávisť. Orgie fanatickej nenávisti, nadávok a vulgarizmov prenikajú v našich končinách do politického a spoločenského života prostredníctvom internetu, televízie, ale aj printových médií hlavného prúdu a stávajú sa konverzačnou normou.

„Kretení slniečkari to nemajú v palici v poriadku,“ povedal v istom interview český herec Jiří Krampol. U nás sa slniečkari medzi sebou považujú za elitu, ktorá je povoláná vyslovovať neomylné sudy a pohrdanie ľuďmi s inými názormi či s inou politickou orientáciou. Keď minister obrany Peter Gajdoš povýšil predsedu parlamentu na kapitána v zálohe, spustila sa priam

perverzná honba na Andreja Danku, akoby došlo k porušeniu ústavy či nebudaj svätokrádeži, hoci tento symbolický akt nie je v armáde ničím výnimočný. Vojenské hodnosti sa dávali civilistom po skončení vojenskej služby aj po rokoch ako uznanie

na ktorej sa pred mladým publikom prezentovali svojimi názormi Andrej Kiska, Iveta Radičová, Štefan Hrib, a kde ako symbol ich politického vierovyznania sa týčila maketa mešity. Za také vyznamenania takého prezidenta sa slniečkari nehanbia, naopak,

Kto a čo sú slniečkari

Ludovít ŠTEVKO

za zásluhy. Důstojníkov v zálohe, ktorí nikdy nevykonávali vojenskú službu profesionálne, by sme našli nemalo v rozličných civilných povolaniach. Ak je niekto konšpiračný slovenský premiér podplukovníkom v zálohe, nie je to nijaká politická či ekonomická výsada, ale uznanie.

Karikatúra s fotografiou predsedu parlamentu so sprievodným textom, aby ho oslovovali pán kapitán, a nie k...t, je príkladom vulgárnosti, do akej skĺzla slniečkarská žumpa. Pravdaže, slniečkarom neprekáža prezidentské štátne vyznamenanie Radom Ľudovíta Štúra II. triedy pre istého Michala Kaščáka, organizátora Pohody,

vyňajú Kisku do nebies. Herec Juraj Kemka, žijúci v Rakúsku, označil v Hríbovej relácii Pod lampou prezidenta Andreja Kisku za anjela a politikov ako Robert Fico, Miloš Zeman, Andrej Danko či Vladimir Putin častoval prívlastkami: „sviňa, chrapúň, zmrď a vrah“. Mnoho ľudí na Slovensku nevie, ako a aké postavy v divadle stvárnil tento vulgárny tragikomický zabávač, ale podľa toho, čo hovorí, by si zaslúžil zo desať lekcii správania v prísnom režime v nápravno-výchovnom zariadení.

Zdá sa, že slniečkarstvo ako štýl novej „demokratickej morálky“ tak skoro z nášho života nevyumizne. Prichádza

• Povedzme jasne, že aj mnohí politici, no aj i iní predstavitelia verejného či spoločenského života, ba aj novinári sa priamo podieľajú na devastácii oficiálneho, teda spisovného jazyka, ktorý je predsa aj ich pracovným nástrojom. Ako vy v uvedených súvislostiach vnímate verejný mediálny priestor?

Už som naznačil, že je nevyhnutné uvedomiť si komunikačnú situáciu, a tak v niektorom verejnom prostredí, osobitne v mediálnej komunikačnej sfére, je pri dorozumívaní potrebné dodržať normy spoločenskej komunikácie a využívať výrazové prostriedky zo spisovnej podoby národného jazyka. Je to priam nevyhnutné pri profesionálnych používateľoch jazyka, pre ktorých je jazyk pracovným nástrojom. Mnohí si však neuvedomujú, že v takom prípade nie sú bežnými používateľmi jazyka a prostredníctvom svojho prejavu ovplyvňujú jazykové vedomie, osobitne školskej mládeže. Preto by mali vedieť zladit' jazykovo-kompozičnú stavbu prejavu s obsahovo-tematickou zložkou s prihliadnutím aj na etický rozmer. Totiž, čo človek vypovie, je prejavom aj jeho individuálnej kultúry, a to aj pokiaľ ide o kultúru a kultivovanosť textu. Možno si v tejto súvislosti položiť otázku, ako je možné, že športový komentátor Karol Polák zvládol na vysokej vyjadrovacej úrovni komentovať dynamické športové prenosy.

Odpoveď na otázku jazykovej, resp. rečovej kultúry je viacrozmerná a nedá sa riešiť jednoduchými návrhmi ani sankciami. Potrebný je preto vzťah k jazyku, ktorý sa formuje už v rodinnom i v školskom prostredí, a vôbec vo verejnom prostredí sa ďalej priaznivo tvárni. Významný jazykovedec profesor Ján Findra pri výbere jazykových prostriedkov vidí paralelu so šatníkom, z ktorého si vlastník slobodne vyberá šaty na rozmanité príležitosti. Nie každý odev je vhodný na všetky príležitosti; aj v jazyku platí požiadavka spoločenskej vhodnosti vyjadrovania. Niektorí jednotlivci z nášho verejného života si vedia dať ušiť róby u najlepších módných návrhárov na určitú spoločenskú príležitosť, napríklad na ples. Pri výbere výrazu v jazykovom prejave sa však už nechávajú uniesť či zväzdať bezbrehou vôľbou...

zhora v podobe subjektívne politicky zafarbených hodnôt, ktoré nám vnucuje prezidentská kancelária, až po suterén nenávisť nactiut'fáčov a naivných hlupákov. Nastupujú noví farizeji. Na Antichartu, ktorú podpísali mnohí herci, sa zabudlo – mnohí z nich sa preorientovali z jedného dňa na druhý: stali sa z nich havloidy, nositelia liberálnej pravicovej ideológie a najnovšie slniečkari. Kto si už na to spomenie? Havlo proklamovaná pravda a láska sa rýchlo opotrebovali s príchodom vytúženej demokracie, vlastne demokráty. Všetko je inak. Zdivelí sme. Za štvrtstoročie po nežnom prevrate sa poklesnutá morálka a vulgárnosť stali natoľko bežnou realitou, že si bez nich nevieme predstaviť nijakú televíznu zábavu, dokonca ani nijaké televízne správy. Vulgárny zabávač Kemka je len nepatrným kameňom v mozaike hrubosti dnešných čias tak v parlamente, ako i v divadle a v spoločenskom živote. Pamätáte sa? Niekdajší predseda NR SR Richard Sulík zrušil deň otvorených dverí v NR SR, ktorý sa konal tradične na Deň Ústavy, a presunul ho na 17. november. Bolo to symbolické gesto. Za dvadsaťosem rokov sme zažili všelijaké gestá a kopance, len nežnosti sa nám nedostalo.

Štatistické údaje napovedajú, že životná úroveň občanom stúpa Starodôchodcom svitne na lepšie časy

Róbert HÖLCZ – Karikatúra: Ľubomír KOTRHA

Podľa štatistických údajov sa životná úroveň slovenských občanov každoročne zvyšuje. Rastú platy v štátnom i vo verejnom sektore a dôchodcovia si aj v tomto roku prílepšia o viac ako podľa doteraz platného spôsobu valorizácie penzií. A tak oprávnené nespokojní sú len tí penzisti, ktorým vymerali dôchodky pred reformou dôchodkového systému. Keď k tomu pripočítame, že menovou politikou ECB došlo k devastácii úrokov na tom mále usparených peňazí a čoraz viac peňazí mŕňajú aj na lieky, nemôžeme sa čudovať, že sú nespokojní oprávnené.

V tomto roku sa však ráta so zmenami nielen v tom, že dostanú vyššie penzie nie podľa percenta z nízkeho dôchodku, ako to bolo ešte donedávna, ale všetkým starobným dôchodcom pribudne rovnako 8,20 eura mesačne. Navyše sa vláda rozhodla, že starodôchodcom sa prepočítajú ich doterajšie nízke penzie tak, aby sa v priemere zvýšili o 47,50 eura, čo ich určite poteší.

■ OD BUDÚCEHO JANUÁRA

Prepočítanie penzií starodôchodcov sa uskutoční podľa novely zákona o sociálnom poistení, ktorý vláda pripraví začiatkom tohto roka, a bude sa týkať tých starodôchodcov, ktorým penzie boli priznané do 31. decembra 2003. So zvýšenými penziami však okolo stotisíc starodôchodcov nemôže rátať skôr ako od januára 2018. Pokiaľ ide o úspory, treba na ne pozeráť z viacerých hľadísk – najmä podľa ich aktuálneho úročenia a, samozrejme, čo si za ne môžeme kúpiť? To závisí od inflácie, ktorá je v posledných rokoch nízka, a tiež od toho, aký je kurz eura voči ostatným svetovo obchodovateľným menám. Skúsme teda predvídať, k akým zmenám môže v budúcnosti dôjsť pri cenách tovarov a služieb, napokon aj úrokov a kurze eura.

■ HÝBANIE S ÚROKMI

Slovenská ekonomika je súčasťou európskeho a eurozónového hospodárskeho priestoru. Ten najviac ovplyvňuje najdôležitejší znak trhovej ekonomiky, ktorým je výroba peňazí z ničoho a ich úroky. Inakšie sa ani nedá charakterizovať nezmyselné

kvantitatívne uvoľňovanie príznačné pre ECB, ktoré zdevastovalo úroky úverov a vkladov. Tento trend bude zrejme pokračovať aj v tomto roku, aj keď v menších objemoch. Úrokové sadzby ECB budú podľa všetkého naďalej nulové, v prípade pozitívnych vkladov do jej sejfov záporné, a tak všetci čakáme, ako sa po začatí brexitu bude správať britská centrálna banka, keďže reakcia americkej po zvolení nového prezidenta USA je dnes známa. Vychádza z narastajúcej inflácie a z poklesu nezamestnanosti v USA. Vlni pred koncom roka úroky zvýšila a počíta, že do konca roka 2017 ich zvýši ešte trikrát. Kvantitatívne uvoľňovanie malo nalie-

vaním peňazí do bankového sektora stabilizovať finančný trh a reštrukturalizovať ekonomiky zadlžených krajín, čo sa na rozdiel EÚ v USA podarilo. Navyše je starý kontinent pod vplyvom politickej neistoty v očakávaní výsledkov prezidentských a parlamentných volieb v krajinách, ktorých ekonomiky patria v Únii k najväčším, keďže v nich nemožno vylúčiť aj prekvapenia.

■ MENOVÝ VANKÚŠ

Tieto faktory vplyvajú v eurozóne na to, že menový vankúš ECB sa hneď nebude meniť. A čo sa stane v druhej polovici tohto roka, môžeme len špekulovať. Centrálna banka eurozóny už musí prestať s tlačением zlych

peňazí, ktorými pomáhajú nezodpovedným politikom, ktorí predvolebnými sľubmi a potom aj v pozícii vládných ministrov zadlžili domáce ekonomiky tak, že resty sa nedajú splatiť, a hľadajú iné možnosti eliminovania dlhov. S nízkymi úrokmi nemajú problém len sporitelia, ale aj banky, ktorým klesá marža a zisky nahrádzajú narastajúcimi poplatkami, ktoré vešajú na pleciami všetkým. Ešteže európske banky nemusia zvyšovať kapitálovú primeranosť podľa predstáv Bazilejskej komisie, ináč by neboli schopné konkurovať americkým bankám.

■ BANKOVÉ SOS

Všetci si dobre pamätáme, s akou slávou sem prichádzal zahraničný kapitál, aby lacno zhrabol slovenské banky „ozdravené“ od stotiliardových dlhov, čo bola kúra od slovenských daňových poplatníkov. Dnes sa o týchto vlastníkoch našich bánk nehovorí najmä v zahraničí, najlepšie a otvorene sa poukazuje na potrebu ich sanácie, na čo znova budú potrebovať dividendy z ich slovenských dcér a pobočiek.

Hospodárska politika amerického prezidenta rozkúva európsku menu. Právom sa očakáva, že ECB zmení doterajšiu menovú politiku, čo sa nutne prejaví všeobecným zvyšovaním úrokov. Treba tiež očakávať reakcie rozbušeného hypotekárneho trhu, zvyšovanie úrokov na vklady a napokon aj na zisky komerčných bánk, ktoré pre nízke úrokové sadzby klesajú. Ako niektoré vybalansujú z narastajúceho objemu zlych úverov, radšej nekukujeme. Riešenie môže byť krach chorých európskych bánk tak, ako sa to napokon stalo na americkom kontinente, kde tamojší bankový sektor opustila vyše stovka komerčných bánk, čo prispelo k stabilite amerického bankového sektora. Iný prístup predviedli Taliani pri záchrane svojej najprestižnejšej banky, ktorú sa aj so zreteľom na dejinnú nostalgii rozhodli zachrániť. Ekonomickí analytici predpokladajú v tomto roku na starom kontinente vyššiu mieru konsolidácie, s čím súvisí aj zmena vlastníkov bánk, predaj niektorých aktív či zatváranie ich pobočiek.

NA MARGO

Čím viac štátov Únie vstúpi do eurozóny pri terajších rozdielnych daňových základoch a daňových sadzbách, tým horšie pre jej ďalšie fungovanie. Nadnárodné spoločnosti totiž rozširujú predmet podnikania do viacerých štátov aj preto, aby „zneužívali“ rozdielnu daňovú politiku jednotlivých krajín vo svoj prospech.

Nedané dane

O tom, že najväčšie globálne firmy s najväčšími ziskami platia najmenšie dane, sa vie. Navyše ich neplatia tam, kde sa zisky vytvárajú, ale tam, kde sú najnižšie daňové sadzby alebo kde je najvýhodnejší výpočet daňového základu. Podľa všetkého je však zákonnej daňovej optimalizácii koniec, keďže Európska komisia sa rozhodla zmeniť výpočet daňového základu vrátane prerozdelenia vybraných daní medzi tie členské krajiny eurozóny, v ktorých nadnárodná firma pôsobí. Administratívnu pomocou bude pre nich jedno daňové priznanie jednému správcovi dane. Tento daňový základ následne prerozdeli podľa vopred určených kritérií do tých krajín, kde zahraničná firma podnikala. Z prideleného daňového základu sa vypočíta daň z príjmu právnických osôb podľa národnej daňovej sadzby a odvedie sa do štátneho rozpočtu. Takto sa zvýši príjem do štátneho rozpočtu každej krajiny, kde konkrétna nadnárodná firma podnikala a dosahovala zisk.

Nadnárodné spoločnosti s výnosom vyšším ako 750 miliónov eur budú povinné podávať správy o výške príjmu, zisku pred zdanením, zaplatenej dani, kapitáli, nerozdelenom zisku, objeme hmotného majetku a počte osôb zamestnaných v danej krajine, kde podnikajú, čím sa vytvorí predpoklad na ďalšie zníženie daňových únikov.

Zásada: Platíť dane tam, kde sa zisk vytvára, síce zníži mieru daňových únikov, ale z hľadiska komplexnosti treba uskutočniť aj ďalšie daňové zmeny. Treba vymyslieť systém zjednotenia výpočtu daňového základu vo všetkých krajinách Únie a napokon aj nájsť mieru optimálnej daňovej sadzby tiež vo všetkých krajinách Únie tak, aby sme si zachovali voči ostatným štátom sveta daňovú konkurenciu.

Na túto skutočnosť poukazovali tiež účastníci konferencie Finančné riadenie podnikov, keď hovorili o „zneužívaní nízkych daňových sadzieb“ v niektorých štátoch sveta, ale napokon aj v rámci štátov EÚ, keď – povedzme na Slovensku je daň z príjmu právnických osôb 21 percent a v Írsku 12,5 percenta. Európske inštitúcie sa teda musia rozhodnúť, aká bude pre Úniu v budúcnosti jednotná konkurencieschopná daňová politika tak, aby nesprávnym rozhodnutím napokon viac nepomohli ostatným svetovým regiónom. V každom prípade je posunom vpred, že navrhované zmeny v daňovej politike výrazným spôsobom zjednotia národné fiškálne politiky ako dôležitý predpoklad lepšieho fungovania eura, čo napokon pomôže aj menovej politike ECB, ktorá tak pri riadení bankového sektora už nebude musieť uplatňovať menové nástroje devalvujúce všetko, čo sa týka fungovania peňazí.

Róbert HÖLCZ

Hospodársky rok sa na Slovensku začína ďalšími vládnymi zásahmi do oblasti podnikania

Pri vyrubovaní daní tiež lietajú nepríjemné triesky

Róbert HÖLCZ – Ilustrácia: Andrej MIŠANEK

Kalendárny rok sa začína pre podnikateľov zmenami v daniach, v odvodoch a v ostatných poplatkoch, ktoré rôznym spôsobom ovplyvňujú financovanie ich podnikania. O poklese sadzby dane z príjmu právnických osôb, zvýšení paušálnych výdavkov živnostníkov, ako aj o nahradení platenia zdravotných odvodov z dividend daňami sa už popísalo dosť. Zvyšujú sa odvodové povinnosti živnostníkov a v prípade zamestnancov a zamestnávateľov sa rušia maximálne vymeriavacie základy pri platení zdravotných odvodov.

Pozrime sa však na niektoré ďalšie zmeny, ktoré môžu ovplyvniť podnikanie. V tomto roku budú naďalej platiť daňové licencie, ktoré sa zaviedli v roku 2014 z dôvodu, že obchodný register evidoval existenciu firiem, ktoré reálne už nepodnikali, ale v registri boli stále zapísané. Ešte akútnejším dôvodom bolo viacročné vyhýbanie sa plateniu dane najmä jednosoobovými eseročkami, čo odporovalo logike podnikania. Zrušenie daňových licencií sa tak presúva na budúci rok. V prípade nadmerných odpočtov, ktoré si podnikatelia nárokovali vtedy, keď DPH na vstupe bola vyššia ako DPH na výstupe, bola prax, že podnikatelia museli na jeho vrátenie čakať aj niekoľko mesiacov. Platí to aj naďalej, lenže od tohto roka sa zadržané nadmerné odpočty budú úročiť od prvého dňa zadržania až do času, kým sa peniaze podnikateľovi nevrátia.

■ PROTI CHYTRÁKOM

Medzi daňové výdavky budú patriť aj licenčné poplatky alebo aj humanitárna pomoc poskytnutá do zahraničia za podmienky uzavretia zmluvy s Ministerstvom vnútra SR na základe darovacej zmluvy. Proti rôznym daňovým špekulantom sa zavádza „zabezpečovací príkaz“, ktorým

daňový úrad môže zadržať peniaze podnikateľa už v čase, keď má proti podnikateľovi podozrenie o jeho podvodných príjmoch aj bez toho, aby ho vopred informoval. Ďalším opatrením daňového úradu proti nedôslednému podnikateľovi je „vyrubovací rozkaz“ v prípade, že podnikateľ neodstránil nedostatky v daňovom priznaní, ktoré môže mať vplyv na výšku dane. Vyrubená daň sa uskutoční bez daňovej kontroly, proti ktorej nie je možné sa odvolať. Novinkou je, že daňový úrad bude akceptovať aj nepodpísané daňové priznanie. Následne vyzve podnikateľa na dodatočné podpísanie v určenej lehote bez sankcie. Ak podpisovú povinnosť si platiť dane nespĺni v náhradnej lehote, dostane od daňového úradu pokutu. Nové pravidlá dostanú manipulácie s daňovými údajmi, ktoré budú zahalené väčším rúskom daňového tajomstva, zatiaľ bez bližšieho určenia. Pri transferovom oceňovaní sa rozširuje okruh podnikateľov a vyššie budú pokuty ekonomicky a personálne závislých osôb, ktoré však majú aspoň jeden zdaniteľný príjem.

■ OSTATNÉ ZMENY

Jeden, ale aj viac podnikateľov si môže založiť firmu za jedno euro, čo bude jej základné imanie. Keďže aj

pri zavádzaní elektronických pokladní do praxe dochádzalo k podvodom, pripravuje finančná správa zmenu v kontrole registračných pokladní. Spočíva v tom, že budú v tomto roku povinné pripojené na server finančnej správy. Povinnosť štatutárnych orgánov firiem komunikovať so štátnymi inštitúciami cez elektronickú schránku sa posunula k dátumu 1. júl 2017.

Konečne začne platiť aj protischránkový zákon, čo v praxi bude znamenať, že verejný sektor môže

poskytovať verejné prostriedky pri obchodovaní len tým podnikateľom, ktorí sú zapísaní v registri konečných užívateľov výhod. Za verejný sektor treba pokladať zdravotné poisťovne, obecné a štátne podniky a ich podriadené inštitúcie. Iným problémom pre podnikateľov je nový zákon o práni špinavých peňazí, ktorým sa rozširuje skupina povinných osôb. Pri obchodovaní s nimi sa zistené fakty budú musieť archívovať nielen počas obchodného vzťahu, ale aj ďalších nasledujúcich päť rokov.

GLOSA

Rožňava, mesto, v ktorom študovali národovci, ako napríklad Pavol Jozef Šafárik, Michal Milošlav Hodža, Samo Tomášik, Samo Chalupka či Peter Kellner Hostinský, a zároveň sídlo tlačiarne, ktorá vydala prvý zošit Dobšinského Slovenských rozprávok, je zároveň aj miestom, kde nájdeme znovu postavenú sochu maďarského revolucionára Ludovíta Košúta. Jeho bronzovú plastiku v nadživotnej veľkosti (2,7 metra) odstránili už v roku 1919 česko-slovenskí legionári, keď k nej pripievnili lano a autom ju stiahli z podstavca. Znovu ju inštalovali počas horthyovskej okupácie južného Slovenska a po oslobodení v roku 1945 ju uložili do depozitu rožňavského Banického múzea.

Má byť Košút v Rožňave?

Na centrálnom Námestí baníkov, kde sochu pred sto desiatimi rokmi odhalili za prítomnosti oboch Košútových synov, dnes síce socha nestojí – premiestnili ju k Banickému múzeu namiesto niekdajšieho socialistického súsošia. Jej prítomnosť však napriek tomu vyvoláva kontroverzie.

Sochu znovu postavili vo februári 2004 za finančnej podpory Fondu na obnovenie a údržbu maďarských pamätihodností na južnom Slovensku, ktorej komisiu vymenoval vtedajší vicepremiér a predseda Strany maďarskej koalície Pál Csáky. O postavení sochy však definitívne rozhodlo mestské zastupiteľstvo, v ktorom prítom z deväťnástich poslancov boli len dvaja za SMK.

Bez ohľadu na úsilie o zlepšenie slovensko-maďarských vzťahov, ktorú mal deklarovať aj tento krok, umiestnenie sochy L. Košúta na území Slovenska sa zdá byť najmenším nepatričným. Veď to bol práve Košút, kto vydal zatykač na Štúra, Hurbana a Hodžu a popieral práva slovenského národa na sebaurčenie, slovenský národ neuznával! Okrem toho vyzýval nemaďarské národy Uhorska na boj a rozpútal bratovražednú revolúciu, v ktorej stáli pri Maďaroch podporujúci Košúta aj odrodilí Slovinci bojujúci proti vlastným rodom.

Po návrhu na zrušenie poddanstva a prednesení požiadavky samostatného Uhorska v marci 1848 sa síce stal Košút pre mnohých Maďarov národným hrdinom, lenže ako upozorňuje účastník dobrovoľníckych výprav z rokov 1848 – 1849 Mikuláš Dohnány v spise História povstania slovenského z roku 1848, Slovákom prinieslo prijatie marcových zákonov najmä mnoho utrpenia, keď boli v mestách a dedinách postavené šibenice, na ktoré Košútovi prívrženci vešali Slovákov už len za to, že odmietali rozprávať maďarsky.

Prijatie slobôd tak bolo pre slovenský ľud de facto iba gestom slúžiacim na posilnenie postavenia Maďarov a formovanie jednotného uhorského národa, ktorý v očiach košútovcov tvorili iba Maďari. Ludovít Štúr a jeho nasledovníci preto videli úhlavného nepriateľa práve v Košútovi, s ktorého prívržencami sa stretli necelý polrok po prijatí marcových zákonov viedenskou vládou v priamych bojoch počas troch dobrovoľníckych výprav z rokov 1848 – 1849.

Napriek týmto historickým skutočnostiam však proti osadeniu sochy v Rožňave dosiaľ protestovali len matičiari.

Jestvujú predsa aj iné spôsoby utužovania dobrých vzťahov, ako je osádzanie sôch vodcom, ktorí prelievali slovenskú krv.

Pavol IČO

Matematik a vedec, ale aj známy prozaik a dramatik Andrej FERKO o slovenskom výskume

Slovenská veda na kolene a neraz i na kolenách

Zhováril sa Maroš M. BANČEJ – Foto: autor

Veda a umenie majú na Slovensku veľa spoločného. Prínajmenšom v tom, že sa u nás snúbili múzy technických vied a umenia pomerne často. Príkladom je určite aj matematik, ktorý istý čas pracoval v zahraničí, vysokoškolský pedagóg, ale aj prozaik, dramatik a publicista Andrej FERKO. Jeho fundované názory a prehľad o slovenskej vede nás inšpirovali k pripravovanému seriálu o úspešných slovenských vedcoch, o ktorých sa v bežných médiách nič nezozviete.

• Podľa väčšiny médií vrátane verejnoprávných sa zdá, že slovenská veda je okrajovou záležitosťou.

Náš kultúrny kapitál sa skladá z viditeľného a neviditeľného. Vidíme vnútorným zrakom i na papieri odpovede a otázky a medzi nimi – hranicu viditeľného poznania. Nevidno postupnosť našich skutkov ani ich význam. Ako vravieva podľa mojej skromnej mienky náš najvýznamnejší žijúci mysliteľ pán profesor Vincent Šabík, jediným zdrojom kultúrneho kapitálu je autor. Súhrn autorských aktivít ekonómi označujú ako kreatívny priemysel a jeho podiel na svetovej produkcii predstavuje sedem percent, jeho rast v OECD dosahuje až dvadsať percent.

Kratučko sa zamyslím nad vzťahom slovenskej mediálnej a politickej moci k vede a ku kultúre, k autorovi. Koniec kratučkého zamyslenia – zamyslieť sa nebolo o čom.

• Teraz sa u vás prejavila vaša autorská časť prozaika, dramatika a satirika. Ale vráťme sa k slovenskej vede.

Podľa bežných médií a bežných politikov slovenská veda neexistuje, dokonca neexistuje dvojako. Jednak mnohí neuznávajú pojem slovenská veda a jednak o nej mlčia. Ani najvýznamnejšie podujatia slovenskej vedy mediálno-politickú dvojmo nezaujímajú a slovenské nobelovky sa udeľujú bez nich. Zijeme teda dvojito kráľovstvom krivých zrkadiel a nalejeme si čistého vína. Slovenská veda každoročne dosahuje významné úspechy na medzinárodnej úrovni. Skúsme narovnať aspoň tie dve najkrivšie zrkadlá a priniesť pod pomyseľný nedávny vianočný stromček solídny kus radosti. Nedobrovoľne a nanútené máme k nej každoročne aj pachuť vinobrania. Vychádzam nie zo slova víno, ale zo slova vina. Mediálna i politická moc zavinili, že sme vo financovaní vedy a kultúry na všetkých možných chvostoch. Národný umelec Karel Gott či vynálezca Rubikovej kocky priniesli kedyś svojej vlasti viac devíz ako niekoľko fabriek. Učím na dlhodobu najlepšiu fakultu v dlhodobom najhoršom štáte. Je nás o tretinu menej ako v roku 1989 a za všetkých v zahraničí sme ako štát nedostali ani halier refundácie. Žiak pomocnej školy Jozef Dubec mi raz na tréning džudo priniesol básničku: Slovákov je moc, chodievajú slabším štátom na pomoc...

• Takže pramalý mediálny záujem o našu vedu nie je len špecifickým trendom ostatných rokov, keď sa aj kedyś seriózne periodiká bulvarizujú?

V pojme slovenská veda mnohí a radi šípia nezdravý izolacionizmus, a tak vravia radšej o vede na Slovensku, čím sa však slovenskosť deklaruje na geografické vymedzenie. Nič nové. Za nadvlády proletárskeho internacionalizmu a boja proti takzvanému slovenskému „buržoáznemu nacionalizmu“ a počas normalizácie existovala stranícka smernica a vydavateľská prax, že sa takto premenovávalo – napríklad slovenská gotika na gotiku na Slovensku, slovenský šport na šport na Slovensku. Prívržky československý či maďarský sa však z neinternacionálnych dôvodov ponechávali... V tomto rozhovore používam pojem slovenská veda v kompromisnom zmysle. Do pokladnice svetovej vedy prispievajúcu vedeckú tvorbu v tímoch so sídlom na

Vedec a literát Andrej FERKO hľadá na podporu establišmentu vede a kultúre s dešpektom.

Slovensku – SAV, Matica slovenská, univerzitný a firemný vývoj a výskum. Podľa Slovenskej akadémie vied, nie Akadémie vied na Slovensku.

• Spomenuli ste Slovenský literárny fond. Ten je periodický trňom v oku rôznych politických subjektov ako nenáležitosť, ba priam protiprávny.

Literárny fond bežné médiá označujú za prežitok socializmu. Niekdajší a, bohužiaľ, už nebohy pán prezident slovenského PEN-klubu Ladislav Ballek k tomu poznamenal, že prvý litfond založila ruská šľachta a bez štipendií by nevznikli diela okrem iných aj Turgenjeva a Gogola. Keď riaditeľ fondu, dobrý duch slovenskej autorskej komunity JUDr. Ladislav Serdahely chce opraviť ďalšie kľamstvá, bežné médiá nemajú priestor, jeho text je iba na internetovej stránke Litfondu. Hlavné výrobky bežných médií, všetky tie farmárky a čudsní politickí kaukliari z rôznych kútov Slovenska majú viac priestoru a času ako všetci slovenskí autori dokopy. Nasleduje ďalšia vedecká syntéza vo forme básničky: Slovenská veda nemá tvár, aj preto z nej býva nemá tvár. V roku 1845 založil Samuel Jurkovič Gazdovský spolok v Sobotišti ako prvý v Európe. Možno aj preto nás v tom čase prezývali Angličanmi Uhorska – ako najpodnikavejšie etnikum. Členské bolo tridsať grajciarov. Umelecké fondy spravujú peniaze za šírenie voľných diel aj diel žijúcich autorov a nechýbalo veľa, aby postupne zanikli. Zrušenie fondov po českom vzore by viedlo k obohateniu zopár individuí. Jedno také individuum predalo české vydavateľstvo Supraphon za deväť percent trhovej hodnoty aj s autorskými právami generácií českých muzikantov. Po Čechách sa vtedy koncerty začínali minútu ticha. Dáme si minútku ticha za české fondy? Bežní analytici píšu Slovensko s malým s, čo ich zneisťuje. Vyšla im v ústrety verejnoprávna ona a vyriešila dilemu tým, že namiesto S zaviedla dvojbodku. Tá sa však ťažko vyslovuje, no videl som už často, ako sa o to najodvážnejší bežní analytici hrdinsky pokúšajú. Preto namiesto Slovensko, naša vlasť razia pojem táto krajina, skrátene ták. Najbežnejší analytici asi radia prezidentovi.

• Aký je teda skutočný stav slovenskej vedy v zrkadle médií?

Keď už slovenská veda medzinárodne zahviezdi, médiá sa

nenadchnú. Slovenský autor získal európsku cenu za vedeckú knihu s dotáciou stovadsaťpäťtisíc „evár“ Fernando Gil International Prize. Kontrolná otázka: viete o tom? Ak nie, môžu za to médiá, nie slovenské médiá. Úspech môjho kolegu na matfyzu prof. Ladislava Kvasza medializovali české médiá... Mediá na Slovensku, aby sme boli presní, utajujú, či relativizujú slovenské úspechy. Pôsobia tu záujmy, ktoré si neželajú slovenskú vedu, nemedializujú, neprídu ani na pozvánku a tlačovú správu šup do koša. Vo svetových databázach citačného ohlasu (SCI) každodenne pribúdajú položky, o ktoré sa opiera prémie Literárneho fondu za vedecký ohlas. Nedávno Vlado Černý spočítal svoje citácie na jediný článok o simulovanom žihaní – 750 SCI; máme majstrov ako Vlado Bužek s tisíckami citácií, Tomáš Vinař je najmladší autor, ktorý publikoval v Nature, Marek Buchmann je najmladší autor, podľa ktorého pomenovali asteroid, vyhodnocujú sa ocenenia Slovak Gold, evidujeme patenty, odovzdávajú sa chudobné štátne vyznamenania, udeľujú sa ceny, prekladajú sa najvydarenejšie diela do svetových jazykov, mladí vedci vo svete súťažia a víťazia, na našej fakulte máme jednu stenu plnú zlatých medailí, presnejšie zlatých diplomov. Spravuje ju fenomenálny tréner informatickej reprezentácie RNDr. Michal Winczer. Naším fyzikom na čele s pánom profesorom Sitárom teraz – povedané jazykom bežných médií – hrozí Nobelova cena. Hm... Mal som tú česť večerať s profesorom Osherovom. Nositeľ Nobelovej ceny slovenského pôvodu Douglas Osherov sa sem prišiel stretnúť s mladými vedcami a namiesto od novinárov dostal od jednej dievčičky rozkošnú, až priam úchvatnú otázku: Aký je to pocit dostať Nobelovu cenu? Lebo ja by som odpadla.

• Takže slovenská veda sa neteší zodpovedajúcemu záujmu médií?

Pre bežné médiá je nezaujímavá. Slúžil som ako porotca vo svetovej súťaži mladých vedcov, ktorá bola v Bratislave. Tam som si vyslúžil ten nečakaný bonus osobne sa stretnúť s nobelistom. Prišiel k nám kvôli mladým vedcom, ktorí pre bežné médiá neexistujú, ani keď sa rozpošlú pozvánky na Festival vedy a techniky, ktorý tradične parádne organizuje

Amavet na Prírodovedeckej fakulte. V slobodnej krajine v Rakúsku sa vysielala každý podvečer o vede a v Nemecku každý deň o kultúre, u nás majú v tom čase svoju reláciu Kriminoviny, teda organizovaný zločin, ktorý práve cez tento svoj mediálny kanál dokonca oznámil vypísanie odmeny na hlavu ktoréhosi svedka...

Veda na Slovensku? Iba týždeň do roka. Týždeň vedy. Plus jedna Noc – Noc výskumníkov. Len na priateľstvo so Sovietskym zväzom sme mali kedysi viac – celý mesiac. A celoročnú strechu na podujatia... Publikum a mienkotvorbu by teda mohlo obohatiť ročne okolo sto elitných tvorivých ľudí, ktorí práve zažiarili a radujú sa, na rozdiel od opozeraných zabávačov, naozaj. Reálne sa tešia z vedeckej úrody a sú MÚDRI. No médiá na Slovensku ani múdrych ľudí, ani ich myšlienky a úspech nechcú, ani keď im dávajú Krišťálové krídlo ako pred časom prof. Daniele Ježovej. O múdrosť nie je záujem, lebo by mohla prispieť k pocitu hrdosti. Vo verejnej mienke nemá vzniknúť dojem, že slovenská veda napreduje a má úspechy. Ideálom médií je, jemne povedané, bulvár. Hodnotový systém bežných médií prof. Matúš Kučera tipuje na dve položky – závisť a nenávisť. Nie je pravda, že nieto peňazí. Mozgy vyháname nielen von, ale aj dnu. Najvýznamnejší žijúci dramatici – Peter Jaroš a Osvald Záhradník, sa už dvadsať rokov nedožili premiéry, učiteľia márne štrajkujú, často politicky zneužití, a vzdelaní mladí ľudia postupne odchádzajú do firiem či po privýrobkoch. Z ktorého chudobou a biedou rozptýleného učiteľa vyrastie náš najslávnejší učiteľ ako Aurel Stodola? Pred storočím mu ďakoval Albert Einstein... Vinu za vyhánanie mozgov oboma smermi nesie tupá dvojmo, bežné médiá a bežní politici, bez rozdielu obchodných značiek.

• Takže ako môžeme vnímať budúcnosť slovenskej vedy, jej oprávnené miesto na horných priečkach nielen našej mediálnej scény?

Naším politikom, nevraviac o majiteľoch médií, chýba štátnické a prioritne zdravé národné myslenie. Vo filme našu diagnózu presne pomenovala Jana Dudková, umenovedkyňa zo Slovenskej akadémie vied. Je to sebakolonizácia, autori v disidentskom postavení, veda neraz na kolene i na kolenách, tímy podhranične podvyživené. Stav vedy a kultúry vizualizuje osud poslednej strechy – umelci sú teraz bezdomovci, bez Moraviana a Budmeríc, vedci majú Smolenice. Zatiaľ. Milan Rúfus by napísal: Horí ohník, horí, my tu pri ňom chorí. Nevidím to čierne-biele, je to celé čierne. Kde teraz nájsť v tejto dvojtemnote záblesk radosti? Našťastie, máme aj svoj vnútorný svet. Významný vedec svetovej histórie vedy René Descartes, ktorý sa pre svoju kariéru vedca rozhodol práve tu u nás – ako najatý vojak, žoldnier pri obliehaní Nových Zámok –, rozdelil našu skúsenosť na res extensa a res cogitans. Máme v sebe jednotlivú aj kolektívnu silu, ktorá jediná prekonáva aj smrť, silu tvorivosti a silu pamäti. Na tomto okršleku, ako by možno povedal Mináč, náš dnes už vari zakázaný autor, na tomto okršleku nám srdce hupká vozvysok, ako by zaspieval Hviezdoslav, náš už takmer neznámy národný básnik, dnes by sme povedali, nie srdce hupká vozvysok, ale endorfin, tu sme doma. Nie ešte „naoko“, ale zatiaľ skutočne. A jednu z najdôležitejších úloh pri návrate vecí do riadnych kolají môže a musí zohrať aj Matica slovenská.

Nehľadme na našu históriu cez skresľujúce fabulácie a fantazmagórie

Aká má byť učebnica slovenských dejín

Július HANDŽÁRIK – Karikatúra: Andrej MIŠANEK

Od rodičov, ale aj zo strany odbornej verejnosti sa v ostatnom čase čoraz častejšie ozývajú ponosy, že na slovenských školách všetkých stupňov sa naše dejiny vyučujú nekvalifikovane, vysvetľujú sa celkom podľa individuálnych predstáv a záujmov prednášajúceho a podľa liberálnej zásady „catch as catch can“ (uchopte, ako môžete) a najmä že chýbajú kvalitné (a pre prednášajúceho závažné!) učebnice dejepisu pre všetky stupne a kategórie našich škôl.

Prvý pokus o nápravu tohto nežiaduceho a pre každý národ nebezpečného stavu sa síce vykonával už v roku 1996 za koalíciej vlády HZDS, SNS a ZRS, keď sa na všetky školy dostala vynikajúca kniha Milana S. Ďuricu Dejiny Slovenska a Slovákov v časovej následnosti faktov dvoch tisícročí, ale jej pôsobenie v slovenskom školstve nemalo dlhé trvanie. Médiami cudzích vlastníkov pobalamutení voliči a politické intrigy zväčša protislovenských živlov spôsobili, že 30. októbra 1998 sa dostala k moci vláda „strakatej koalície“ lídrov takých politických strán a straničiek, ktorí sa pri rozpade „spoločného štátu“ postavili proti obnoveniu samostatnej Slovenskej republiky v jej súdobej demokratickej podobe. A medzi ich prvé „tvorivé štátnické činy“ patrilo aj stiahnutie Ďuricovej knihy zo škôl.

DEVIATE VYDANIE

Kniha samotnej to, pravda, neublížilo, skôr naopak. Ľudia sa totiž medzičasom presvedčili o jej kvalitách – veď je to doteraz jediné historiografické dielo, ktoré lexikónovou formou ponúka čitateľovi také obrovské penzum informácií o slovenských dejinách – a tak sa kniha dožila dodnes už svojho deviateho vydania, čo je pri poprevratovej odbornej literatúre priam unikátny, ojedinelý prípad!

Dnes máme na Slovensku znova koalíčnu vládu, v ktorej pôsobí aj Slovenská národná strana, a pri známych nedostatkoch vo vyučovaní slovenských dejín na našich školách sa celkom logicky očakávalo, že až do času vydania nových a kvalitných učebníc dejepisu pre slovenské školy sa opäť do nich dostane táto hodnotná Ďuricova kniha. Napočítavanie, doteraz sa tak nestalo! Zrejme v dnešnej liberálnej koalícijnej „demokracii“ viac než hlas a záujmy ľudu platí to pruské „Maul halten und weiter dienen!“ A tak namiesto nových učebníc sa do našich škôl zaviedli akési internacionalistické či kozmopolitné spo-

ločné slovensko-maďarské alebo skôr maďarsko-slovenské učebnice dejepisu, pretože sme dlho (podľa mňa až prídicho!) žili v spoločnom štáte.

POZORUHODNÁ KNIHA

Nebuďme však pesimisti a nehádzme hneď flintu do žita! Koncom roka 2016 sa objavila na knižnom trhu pozoruhodná kniha Edity

menie pre Európu mohlo niekedy v budúcnosti znova rozpadnúť na národné egoizmy.“ K tomu azda naozaj netreba viacej slov!

Silnou stránkou diela E. a M. Tarabčákovcov je kvalifikovaný etnografický a lingvistický rozbor etnickej identity národov Európy už pred infiltráciou Ugorov do Karpatskej kotliny, rozbor veľkomaďarských mýtov a legiend o „zaujati

a Michala Tarabčákovcov Dejiny Uhorska ako ich nepoznate, ktorá by mohla plnohodnotne splniť a v celom rozsahu nahradiť funkciu tej revizionistickej tak vytúženej spoločnej učebnice dejepisu. Autori v nej analyzujú históriu Karpatskej kotliny a prilahlých území od najstarších čias až po rozpad Rakúsko-Uhorska a svoje dielo uzatvárajú v doslove nádejnom výzvu: „Budeme radi, keď sa kniha dostane do rúk všetkým, ktorí milujú svoj národ. Slovákom, aby sa poučili o tom, v akomže to štátnom útvere a s kým naši predkovia museli žiť, a odrodilcom a susedom, aby spoznali aj zamlčované, prekrúcané, ba aj úmyselne sfalšované fakty z dejín národov žijúcich v Karpatskej kotline. Dnes, keď v Európskej únii sú aj niekdajší rivali a nepriatelia, nemali by sme pripustiť, aby sa spoločne porozu-

vlasti“ a takmer pravidelné používanie disponibilných štatistických údajov o etnickom zložení obyvateľstva Karpatskej kotliny a neskoršieho Uhorska, začínajúc desiatym a končiac dvadsiatym storočím.

GENETICKÉ ODKAZY

Ak by sa toto hodnotné dielo malo použiť ako učebnica dejepisu aj pre stredné školy (keďže všetky kvalitatívne kritériá na tento cieľ v plnom rozsahu spĺňa), bolo by ho azda treba doplniť práve v oblasti týchto dvoch problematik: po prvé v lingvistickej oblasti v lexike dnešnej maďarčiny a v toponymii dnešného Maďarska o poznatky niektorých serióznych maďarských lingvistov a najmä o poznatky z ťažiskového diela profesora Jána Stanislava Slovenský juh v stredoveku (známe už od roku 1944

a v „slovenskej“ historiografii dodnes nevyužívané a zamlčované), ktoré prinieslo exaktné toponymické dôkazy o staroslovenskom osídlení celého územia dnešného Maďarska a východného Rakúska dávno pred príchodom prvých Ugorov. A po druhé v oblasti molekulárnej genetiky a analýzy DNA o poznatky docenta Dr. Vladimíra Feráka & comp., z celoplošnej analýzy DNA na Slovensku (známe už najneskôr od roku 2010 a v „slovenskej“ historiografii dodnes rovnako nevyužívané a zamlčované!), podľa ktorých genetické korene osemdesiatich piatich percent dnešných obyvateľov Slovenska siahajú až do paleolitu, desiatich percent do neolitu a len päť percent dnešných obyvateľov Slovenska má predkov prišielcov všetkých rás, národností či náboženstiev za posledných dvadsaťtisíc rokov.

Ale aj bez uvedených statí je kniha E. a M. Tarabčákovcov v slovenskej historiografii celkom ojedinelým dielom a mala by sa spolu s Ďuricovou knihou Dejiny Slovenska a Slovákov dostať nielen do všetkých slovenských škôl, ale aj do všetkých slovenských domácností. Lebo ak chceme obstáť ako slobodný národ aj v budúcnosti, na naše dejiny i na dejiny národov, s ktorými naši predkovia žili v spoločných štátoch, sa musíme pozerať výlučne a nekompromisne len cez najnovšie exaktné vedecké poznatky, a nie cez skresľujúcu prizmu starých fantazmagórií a historiografických fabulácií. V opačnom prípade by sme sa totiž ľahko mohli stať znova obeťami starých či nových inonárodných egoizmov.

JAZYK A DOROZUMIEVANIE SA

Pre súčasnú ľudskú spoločnosť je do veľkej miery príznačný multikulturalizmus, teda prelínanie a vzájomné ovplyvňovanie rozličných kultúr. Spolu s globalizáciou sa táto tendencia prejavuje v politike, trhovom hospodárstve, ale aj v jazyku.

Etnické výrazy

V slovnej zásobe slovenčiny sa nachádza viacero slov a slovných spojení odkazujúcich na iné národy alebo etnické skupiny. Vzhľadom na význam týchto výrazov môžeme odlišiť dve skupiny. Do prvej skupiny etnických pomenovaní patria slová a slovné spojenia využívané v rozmanitých (neraz odborných) oblastiach života a práce ľudí, napríklad v gastronómii, športe a medicíne. Sú to výrazy, ktorých etnická zložka naznačuje pôvod pomenovaného predmetu (fínska sauna, škótska sukňa, anglický valčík, thajský box, nemecký ovčiak, španielska chrípka, maďarský guláš atď.) alebo miesto jeho výskytu (sibírska zima, nórské fjordy, egyptské pyramídy atď.). V slovenčine však nájdeme aj pomenovania s etnickým odkazom, ktoré s danou krajinou spojitost' nemajú – napr. pokrm francúzske zemiaky nepochádza z Francúzska, ako to naznačuje jeho názov.

V druhej skupine výrazov s etnickou zložkou sa nachádzajú pomenovania odrážajúce národné a etnické stereotypy, teda ustálené predstavy a názory o inom národe alebo etnickej skupine. Stereotypy v slovenčine vyjadrujú jednoslovné výrazy (napr. škót – lakomec, žid – ziskuchtivec, cigán – klamár, talian – človek, s ktorým sa nedá dohovoriť), slovné spojenia (napríklad pokojný ako Angličan, galantný ako Francúz, fajčiť ako Turek, piť ako Rus, divý ako Indián, švajčiarska presnosť, talianska domácnosť – hlučná, s častými hádkami, ruská nátura – tvrdý, drsný človek, cigánsky smiech – falošný smiech) i príslovia a porekadlá (napríklad Cigán iba vtedy pravdu povie, keď sa pomýli; Za to, čo nie je isté, ani Žid nič nedá). V slovenčine sa nachádzajú aj slová obsahujúce historické stereotypy (napríklad turek – nebezpečný nepriateľ, tatár – ničomník, podliak), ktoré už nezodpovedajú súčasným predstavám Slovákov o týchto národoch.

Slová a slovné spojenia s etnickou zložkou sa zúčastňujú na rôznych slovo tvorných procesoch. Ide najmä o odvodzovanie (napríklad z výrazu cigán vznikli slová cigániť – klamať a cigánstvo – klamstvo, z výrazu žid vzniklo hanlivé slovo židák – lakomec) a skracovanie (napríklad slovné spojenie divý ako Indián skrátime na slovo indián – človek prudkej povahy, namiesto slovného spojenia turecká káva sa v hovorovej komunikácii používa výraz turek). Taktó vzniknuté pomenovania sa môžu stať súčasťou rôznych ustálených slovných spojení a frazeologizmov (napríklad sloveso cigániť nájdeme vo frazeologizme cigáni, až sa hory zelenajú).

Niektoré výrazy s etnickou zložkou majú viacero významov (napríklad francúzák – francúzsky kľúč alebo francúzsky bozk, indián – opálený človek alebo divoch). Odhalenie ich významu v texte závisí od správneho pochopenia kontextu, v ktorom sa nachádzajú.

Súbor etnických výrazov v slovenčine je rozsiahly i rozmanitý a nemôžeme vylúčiť, že vzniknú nové výrazy zobrazujúce stereotypy o iných národoch.

Alena ZÁBORSKÁ,
Katedra slovenského jazyka
a komunikácie FF UMB v Banskej
Bystrici

BESEDNICA

Pani Mária bola obyčajná dedinská ženička, ktorá nikdy nečakala, že ju ako deti pozdravíme prvé. Vždy nás oslovila alebo sa prihovarila skôr, než sme stihli ústa otvoriť. Všetkých nás poznala podľa mena a vedela aj to, do ktorej triedy chodíme, ku komu patrime a kto je náš učiteľ. Často sme u nej sedávali spolu s jej vnúčatami, pozorovali ju pri práci a počúvali jej rozprávania pri šúpaní kukurice, triedení zemiakov, páraní peria alebo keď čosi zašivala. Bola neprekonateľnou rozprávačkou, a keď sa rozhovorila, neprerušovali ju ani dospelí. Vo svojej pamäti vždy vydolovala taký živý opis udalostí a toľko podrobností z minulosti, že ani obecný kronikár sa jej nevyrovnal. Najčastejšie a najpútavejšie boli jej spomienky na rodnú dedinku, kde prežila detstvo. Hltali sme jej historky o ľuďoch, ktorých nám ukazovala na zažltnutých fotografiách. Rodičovský domček vedela tak dojemne vykresliť, akoby to bola chalúpka z nejakej obrázkovej idylky, akú nám po sebe zanechal maliar Josef Lada. Iba jej manžel si ju občas doberal: „A v kto-

rej rozprávke dedinke si to vlastne žila?“ slyšoval sa žartom. „Dobre vieš v ktorej,“ odvetila s úsmevom. „Veď si tam vojenčil...“ To on si ju priviedol do civilu a do našich končin...

Čas plynie rovnako pre každého. Aj z nás, čo sme sedávali v kídliku okolo pani Márie, sú už dospelí ľudia,

Dedinka v rodnom údolí...

Rudolf SLEZÁK

začali sme starnúť. Aj pani Mária po smrti manžela sa akosi rýchlo zošúverila, nikam nechodila a opustil ju aj jej povestný humor. V jeden deň sa však objavila u mňa na dvore aj so svojím pravnikom: „Prišla som ťa poprosiť, či by si ma nezviezol na aute do mojej dedinky tam pod horou...“ ukázala kamsi doďaleka. „Ešte raz by som chcela vidieť svoj rodičovský domček,“ ticho dodala na vysvetlenie.

Kto by nesplnil takéto želanie? Na druhý deň sme vyrazili na cestu

a po dlhšej jazde sme sa ocitli na mieste, kde pani Mária prežila svoje detstvo a mladosť. Nebol to pekný zážitok. Z rozprávke domčeka bola stará ošarpaná barabizna s prelomenou strechou, so zadoskovanými oknami, s poškodeným plotom, dvor plný haraburdia ako

smetisko a kopa hlučných ľudí, čo popíjali akúsi zbrndu z plastových fliaš. A okolo hŕf polonahých detí aj nesprátnych výrastkov poľahujúcich si už z cigariet...

„Veľmi ste nám ublížili, Marienka. Nemali ste váš domček predávať týmto neprispôsobivým,“ počul som prehovoriť jej náhodnú známou z detstva, ktorá sa pri nás pristavila. „Celá ulica má od nich peklo...“ Čosi podobné, ako má Dobrovodský v Malackách, pripomenul som si pre seba...

V Očovej sa narodil významný polyhistor a veľký duch Uhorska Slovák Matej BEL

Rázovitá obec v znamení kríža aj polmesiaca

Jana JUDÍNOVÁ – Foto: Štefan KAČENA a archív autorky

„Očová, Očová, veď si rozvlečená, veru ťa neprejdem ani do večera,“ spieva sa v jednej z mnohých piesní o tejto obci v blízkosti Zvolena. Tak trochu je to aj pravda. Pravda, ale aj nevyhnutnosť, veď dve tisícky ľudí, ktoré tu dnes žijú, majú svoje nároky na bývanie aj infraštruktúru. Najmä v dnešných časoch. Možno je to náhoda, možno nie, no je nepochybne zaujímavé, že táto stará podpolianska dedina prispela do galérie osobností Slovenska mnohými svojimi skvelými rodákmi. Celné miesto zaujíma polyhistor a osvietenec európskeho formátu Matej BEL.

K ďalším známym Očovčanom patria básnik Ján Rob Poničan a husľový virtuóz a skladateľ Ján Berky-Mrenica. V očovských súradniciach sa však ocitlo viac významných ľudí, ktorí prispeli k blahu ostatných. Kolíki už dnes na Slovensku vieme, kto to bol Ján Arnaut alebo ako je s obcou spojený Majster Pavol z Levoče...

■ OČOVSKÉ POKLADY

K skvostom Očovej nepochybne patrí kostol Všetkých Svätých. Bedlí na kopci nad roztrúsenou obcou. V časoch tureckých výbojov a rákociovských rebélií poskytoval Očovčanom bezpečné a vari aj posledné útočisko. Gotický kostol so základmi zo 14. storočia bol a stále je opevnený. Dvnútra sa možno dostať zásluhou niekoľkých obetavých ľudí, ktorí vám objekt ochotne ukážu a – zadarmo. Nám svätýňu predstavila milá a ako sa neskôr ukázalo aj veľmi zbehlá pani Odrobinová. Táto skromná osôbka zostavila publikáciu o tradičnej očovskej výšivke, ktorá zdobí možno všetky oltáre v kostole. Robí sa tzv. tupou ihlou a ide o „obrátené Richelieu“.

Zvonka skromná sakrálna stavba skrýva na nevelkom priestore jedinečné poklady. Našu pozornosť upútal najmä drevený oltár znázorňujúci skon alebo, azda lepšie povedané, Usnutie Panny Márie. Ide pravdepodobne o dielo chýrneho Majstra Pavla z Levoče, resp. o dielo z jeho dielne. Bohorodička, apoštolí a vôbec celá scéna pôsobí tak, akoby postavy len na okamih ustrnuli, v priebehu minútky ožijú a budú pokračovať v pohybe. Nesmierna živosť je vtieraná do tohto oltára, živosť, ktorá vytryskla z energie a umu majstra. A Majster Pavol svoj oltár aj podpísal, ako sa na skutočného majstra patrí. V dreve vytesaná a zlatom pokrytá ušnica, vytvorená z plášťov postáv, pretrvala veku a bude už navždy jeho podpisom a možno aj odkazom. Že Stvoriteľ nás počuje

Socha najznámejšieho očovského rodáka Mateja BELA od Jána KULICHA.

a vari že aj my máme počúvať jeden druhého.

Scénu usnutia Bohorodičky pozlucuje farba slnka, mäkké pastelové farby naznačujú pozemskosť. Keď prídete v správny čas, slnečné lúče z náprotivných okien pohľadia oltár a vy uvidíte kúsok raja na zemi. Pod oltárom doslova svietia krásne tabuľové maľby na dreve. Ich nežnosť a farebnosť naznačuje, že ich musel urobiť nejaký slovenský žiak talianskych renesančných umeleckých divotorcov. Z dielne Majstra Pavla z Levoče má pochádzať aj bočný oltár sv. Mikuláša a sv. Antona.

■ UDIVUJÚCA RARITA

Blízko zvyškov prastarých nástenných gotických fresiek nás ohromila ďalšia rarita, ktorá nemá páru na celom Slovensku, a možno ani v Európe. Ide o náhrbnú dosku v stene, ktorá tu bola vsadená na pamiatku protitureckého bojovníka Jána Arnauta. Doska zo vzácneho sivého mramoru s hlavou tureckého vojaka pochádza z roku 1599. A čím je taká jedinečná? Počas tureckej expanzie, ktorá, prirodzene, neobišla ani Očovú, sa podľa legendy mladý janičiar v službách Osmanskej ríše Arnaut zaľúbil do dievčiny z miestneho zemianskeho rodu Holecovcov. Aby si dievča získal, prešiel na stranu brániacich sa Očovčanov a bojoval proti svojim. V bojoch padol. Nie-

ktorý z Holecovcov, možno i samotná dievčina, mu z vdaky dali vyhotoviť pamätnú tabuľu zo sivého mramoru. Do tabule je vyrytý latinský text: „Ille Mohamedicis Natu Genitoribus Arnaut Miles de geticoni lite Christe Tuus Postquam Pracla Reptores Mili Te Dignas gessit In Hoc Prosuitor Pus et Ossa loco Mortu est placide A 1599 febr. 26.“ Preklad prezrádza: Tento, z mohamedánskych rodičov pochádzajúci Arnaut, vojak getického vojska, Kriste, stal sa Tvojím vojacom, keďže preslávané vojaka činy pre Teba vykonal. Tu zložil telo a kosti. Pokojne zomrel 1599 26. februára.

Len na doplnenie: moji tureckí priatelia ma s veľkým zaujímom pre túto vec oboznámili s tým, že slovo „Arnaut“ znamená po turecky Albánc, teda zdá sa, že naozaj šlo o janičiara, ktorý pravdepodobne pochádzal zo severných častí Albánska. Tie boli ešte do nástupu Envera Hodžu k moci kresťanské. A tak mohol byť aj janičiar Arnaut (Arnavut) pôvodne kresťan; ľubostný cit mohol umocniť jeho súcit s bývalými súpercami. Kto už dnes vie, ako to vtedy naozaj bolo...

■ OZDOBA SLOVENSKA

V Očovej, ako sme spomenuli v úvode, sa narodil polyhistor a veľký duch Uhorska, náš rodák Matej Bel. Jeho impozantná socha sa nachádza príhodne medzi kostolom Všet-

Sprievodkyňa kostolom.

kých Svätých a očovskou základnou školou. V týchto miestach mal stáť rodny dom Mateja Bela, ktorý dnes už neexistuje. Socha sprítomňuje Bela s jeho typickým prihovárjúcim sa postojom. Matej Bel nemá v Očovej vlastné múzeum, aj keď by si to hádam aj zaslúžil, zato mu však rodáci venovali niekoľko miestností v rámci národopisej výstavy. Nachádza sa v priestoroch budovy, kde kedysi očovskí gazdovia pred sto rokmi začali družstevným spôsobom spracovávať ovčie mlieko.

Bel o sebe vyhlásil: „Lingua Slavus, natione Hungarus, eruditione Germanus“ – jazykom Slovák (Slovan), národom Uhor a vzdelaním Nemeč (Germán). Je autorom vyše pol stovky diel, štúdií a článkov v latinčine, nemčine, maďarčine a biblickej češtine. Zaoberal sa históriou, geografiou, národopisom, uhorskou literatúrou a kultúrou, jazykovedou, ekonómiou a prírodnými vedami. Aj keď rozhladený a scestovaný osobitnú pozornosť venoval spôsobu života a vlastnosti Slovákov, pričom oceňoval najmä ich prirodzené nadanie a pracovitosť.

Život v Očovej dnes ovplyvňuje najmä existencia Poľnohospodárskeho družstva Očová. To, Pán Boh zaplať, aj v súčasnej situácii v slovenskom poľnohospodárstve funguje a dáva prácu mnohým obyvateľom obce. Hoci, ako nám povedala pra-

Leteckí akrobati Očovská Bačovská.

covníčka tohto družstva, skôr prežíva; v súčasnosti sa totiž podporujú malé poľnohospodárske jednotky či samostatne hospodáriaci roľníci ako veľké celky. Družstvo sa zameriava na chov hovädzieho dobytku a na ovčiarstvo, ktoré sa tu opiera o stáročnú tradíciu. Hoci salašníctvu u nás ruže nekvitnú, družstvo v Očovej si stále udržiava dva salaše, aj keď bačov treba hľadať ani čoby so sviečkou, ba ani záujemcov o prácu v ovčiarstve niet.

■ BAČOVIA NA NEBESIACH

V poľnohospodárskom družstve možno zápasia s nedostatkom bačov, ale tých Očová predsa len má. A k tomu ešte akých! Prvotriednych! Ide o členov aeroklubu Očovská Bačovská. V blízkosti obce majú dokonca svoje letisko. Takto nazvaná letecká skupina bezmotorového lietania tu vznikla ešte v roku 1981. Očovská Bačovská absolvovali vyše dvesto vystúpení v zahraničí. U nás možno výkony týchto čarodejníkov plachtenia obdivovať na leteckých dňoch, ktoré sa konajú každý rok na letisku v Sliači. Názov si zvolili od stihaného očovského baču, ktorý podľa známej piesne narobil toľko problémov devťianskym žandárom. V roku 1999 získala táto akrobatická letecká skupina čestný diplom (DIPLOME D'HONNEUR) medzinárodnej leteckej federácie FAI so sídlom vo švajčiarskom Lausanne za prínos v skupinovom letaní.

Starobylá obec Očová existuje minimálne od roku 1263, keď bola prvý raz spomenutá ako súčasť Zvolenského hradného panstva, neskôr Viglašského panstva. V toku storočí sa o ňu pokúšal „polmesiach“ i kríž, boli burky, boje aj obdobia rastu a prosperity. Očová je tu stále a má naozaj čo ponúknuť svojim návštevníkom. Tých, ktorých neoslovilo nič z vyššie opísaného, možno osloví folklórny festival Očovská folklórna hruda 2016, ktorý sa uskutoční v auguste tohto roku. Nuž nech sa im tam pod Poľanou darí!

Úvahy nad desiatou zbierkou glos a postrehov Milana KENDU

Ako sa smeje literárny desatorák

Nechodím často do loveckých revírov ani nad hornú hranicu lesa, aby som mala možnosť všimnúť si správanie zveri – či už vysokej alebo bodovo i trofejovo nízkej. V zoológickej záhrade sú tie uväznené tvory akési mdlé, akoby omámené brómom. Takže vidieť statného jeleňa, vysmiateho od ucha k uchu, sa mi nepošťastilo. Vlastne, pochybujem o tom, že je takejto mimiky vôbec schopný.

Anna SLÁVIKOVÁ – Foto: SNN

Milan KENDA

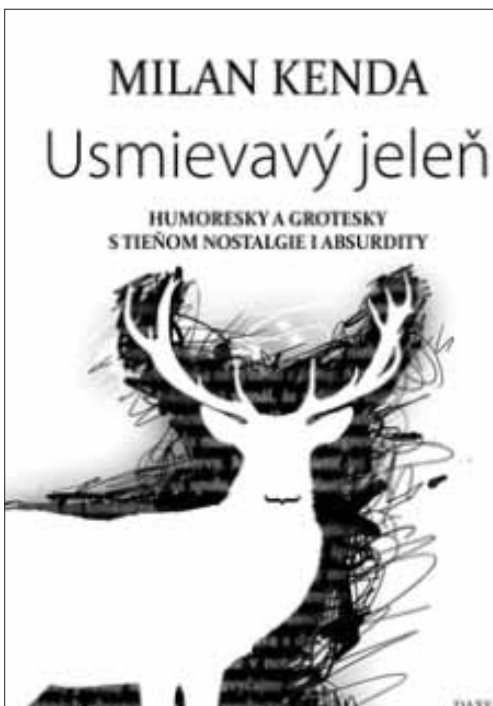
Predstava autora knihy s názvom Usmievavý jeleň i jeho ďalších grotesiek si vyžaduje obrovskú dávku fantázie, siahajúcu až k hranici absurdity. A tú širokospektrálnu optiku malokalibrových literárnych útvarov s veľkým dostreloom Milan Kenda, našťastie, má. Počas vyše šesťdesiatročnej novinárskej, publicistickej a literárnej praxe dokázal čitateľom rozličných periódik poskytnúť úsmevné chvíle pri čítaní stoviek textov. Niektoré z nich zaradil do deviatich kníh. Vo svojom jubilejnom desiatom zväzku, či skôr zbierke, sústredil na najlepšie z celoživotnej

tvorby. Hneď v úvodnej mikrogroteske Od socializmu ku kapitalizmu, od kapitalizmu ku kanibalizmu človeka priam strasie, pri ďalšej s názvom Milovník zvierat či Rozkopávač sa zamyslí. Niekedy je to bodnutie ostňom slova: „Až sa raz dostane k veľkým peniazom, dá postavíť kaplnku. Aby sa zaňho modlili..., aby mal na nej pamätnú dosku..., aby raz mohol žobrať pred jej vchodom, ak zbankrotuje.“

Húževnatosť a cieľavedomosť sú síce dobré vlastnosti, no aj tie musia mať svoje hranice: „Je schopná obstaráť všetko. Aj miesto v nebi, v druhom rade, hneď za najvyššími svätými. Nezastaví sa pred ničím, ani pred nereálnymi objednávkami. Dokáže predať aj chromému tretry.“ Jeho bezbrehá fantázia uletí niekedy do riadnych výšok: „Podvodník P. pre-

dával dôverčivým zákazníkom magnetické polia a vsugeroval im predstavu, že na nich môžu budovať vzdušné zámky.“ Alebo: „V hodinárstve ponúkali inovované hodiny, ktoré majú namiesto ručičiek dámske nožičky...“

Nezaprie v sebe glosátora mnohých udalostí ani ostrieľaného aforistu. Súčasťou viacerých príbehov i minigrotesiek sú totiž výborné, výstižné aforizmy. Výhodou je pre neho obrovské množstvo znalostí z oblasti biológie a zoológie, ktorú vyštudoval na Prírodovedeckej fakulte UK v Bratislave, čo mu dovoľuje parafrázovať správanie nás ľudských bytostí. Na krátkej ploche dokáže vyjadriť veľkú myšlienku či závažný spoločenský neduh. Na paškál si berie škodoradosť, prefikanosť, sebeckosť a ľudskú skazenosť všeobecne. Keďže sú jeho mini-

útvary nadčasové, rovnakú platnosť majú vo všetkých režimoch a na rôznych úrovniach štátnych úradov a ustanovizní. Takže o ich neaktuálnosti nemôže byť ani reči.

A ako je to s tým usmievavým jeleňom? Nad Kendovými riadkami sa síce čítajúci nezachádza od smie-

chu, skôr sa pristihne pri sarkastickom úškrne nad machináciami rôznych kalibrov či v iných mútnych vodách nášho každodenného života, ten redaktorský nevyvíjajúci: „Polícia ich zadržala pre výtržnosť, najmä pre vytrhávajúce viet z kontextu.“

■ NAJNOVŠIA KNIHA

Kniha Milana Kendu, ktorú vydalo minulý rok vydavateľstvo DAXE, odpúta čitateľa od ťažkých pracovných či súkromných trampôt napriek tomu, že mnohé z nich sa stali námetom pre jeho humoristickú tvorbu. Pristihne sa pri tom, že nie je s danými problémami sám. Závisí len od neho, či ho preválcujú ony, alebo pomocou humoru preválcuje on ich. Na záver len výňatok z jeho slovných bizarností: „Prípad zdokumentujú fotografiami, na ktorých bude mať foxteriér svojho pána v zuboch.“ Ale takáto hra so slovíčkami je vlastne Kendov tvorivý prístup.

Skladateľ Marián VARGA oslávil v týchto dňoch sedemdesiat rokov Zlaté časy slovenského rocku

Alexander GOCZ – Foto: internet

Slovenská populárna hudba sa snažila postaviť na nohy s istým dejinne pochopiteľným meškaním. Po krátkom období populárnych šlágrov, slovenského tanga, ale aj upravených ľudových piesní v tridsiatych a štyridsiatych rokoch, nasledovalo zošnúrované obdobie budovateľských piesní a častušiek, kde populárnu líniu zastupovala skôr česká produkcia. V šesťdesiatych rokoch však slovenská rocková hudba dostala neuveriteľný impulz. Spôsobili ho mladí muzikanti, medzi ktorých nesporne patrí skladateľ a hráč na klávesové nástroje Marián VARGA.

Narodil sa 29. januára 1947 v Skalici. Od šiestich rokov navštevoval Ľudovú školu umenia a zároveň chodil na súkromné hodiny kompozície k profesorovi Jánovi Cikkerovi. Nasledovalo štúdium na bratislavskom konzervatóriu, kde študoval klavír u takých známych pedagógov, akými boli Roman Berger a Andrej Očenáš. Aj keď neskôr Marián Varga hovoril, že cvičenie zabíja skladateľskú invenciu a bol podľa legiend zopárkrát zamknutý svojím profesorom do skúšobne, aby cvičil, pevné hudobné základy a veľký talent sa už čoskoro zúročili.

■ ZRODIL SA HUDBNÍK

Marián po troch rokoch konzervatórium opustil a onedlho sa stal členom skupiny Prúdy. Pavol Hammel, Fedor Frešo, František Griglák, Cyril Zeleňák a Marián Varga, ale aj celý rad ďalších vtedajších hudobníkov začali slovenskému publiku ponúkať niečo, čo tu ešte dovtedy nebolo. Najmä Pavol Hammel a Marián Varga sa vymykali dovtedajším predstavám o „populárnych“ spevákoch či hudobníkoch. Výzo-

Klávesista Marián VARGA už patrí medzi slovenské muzikantské legendy.

rom, správaním, no v prvom rade tvorbou. Nasledovali doslova zlomové albumy, na ktorých Marián Varga zanechal svoju nezmazateľnú skladateľskú a interpretačnú stopu. Najprv to bol legendárny album Prúdy Zvoňte, zvonky (1969), albumy skupiny Collegium musicum, ktorú Varga inicioval a stal sa prirodzene jej lídrom, ako

boli Collegium musicum (1970) a prelomové Konvergencie (1971), aby to všetko spečatila LP platňa nahraná s Pavlom Hammelom Zelená pošta (1972).

■ SLOVENSKO A SVET

Je logické, že vtedajšia rocková, môžeme použiť aj dobový termín bigbitová scéna, vychádzala

z anglosaských vzorov. Vo vtedajšej „západnej“ Európe a v Amerike hviezdili kapely ako Beatles či Rolling Stones, ale aj reprezentanti takzvaného art rocku, ako napríklad Emerson, Lake & Palmer, ktorí sa často orientovali na klasicistickú hudbu. Nie je náhoda, že práve Collegium musicum a najmä Marián Varga mali v repertoári skladby inšpirované J. S. Bachom či B. Bartókom. Mimochodom, bravúrne Vargovu skladbu Homage J. S. Bach si podvedome dnešní päťdesiatnici azda spájajú s televíznou prednovembrovou reláciou Nad listami divákov.

■ SVETOVÁ ŠPIČKA

V sedemdesiatych rokoch napríklad anglické hudobné časopisy zaradzovali Mariána Vargu medzi špičku svetových hráčov na klávesové nástroje. Zo strany Západu bol o skupinu Collegium musicum eminentný záujem, no vtedajšia moc tomu nepriala. Aj napriek tomu sa Marián Varga na adresu vtedajšieho ministra kultúry Miroslava Váčka vyjadril: „Práve jemu asi vďačím za to, že ma nezakázali. On mi žehnil „prúsery“... V časoch, keď nepadlo iné oslovenie ako súdruh, ma oslovoval „pán Varga“ a ja jeho „pán minister“.“ Po novembri 1989 nastal logický odliv poslucháčov pôvodnej slovenskej rockovej tvorby. Náhle prístupné kvantum dovtedy ťažko prístupnej hudby zo západného sveta na chvíľu zamiešalo karty. No už o dekádu neskôr dokázal Marián Varga a znovu obnovené Collegium

musicum hravo vypredať pražskú Lucernu niekoľkokrát po sebe.

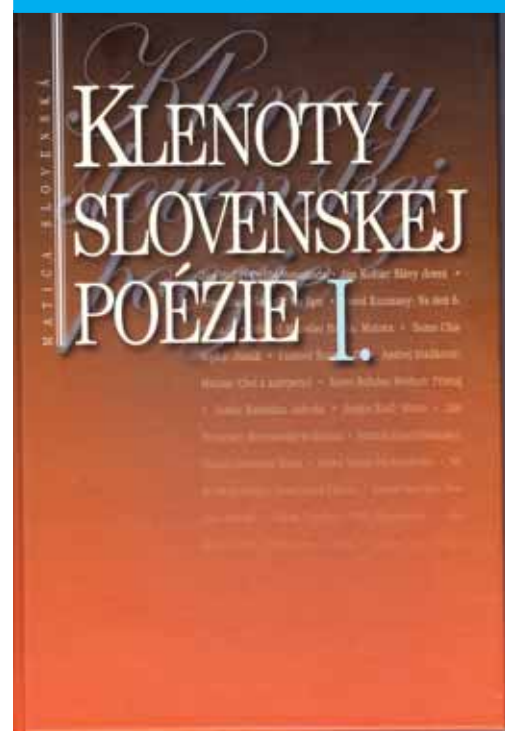
■ TVORBA JE REHOLA

Aj keď o bohémnych sklonoch a životospráve Mariána Vargu sa toho dosť nahovorilo, isté je, že komponovanie a interpretovanie nielen svojej hudby bral a berie tento hudobník smrteľne vážne. V jednom z mála rozhovorov povedal na adresu dnešných študentov hudby: „My sme museli byť talentovaní ako kone, oni zrejme nemusia. Nedávno som bol na koncerte skladieb študentov VŠMU. Jediná svetlá chvíľka koncertu bola citácia skladby Johna Cegea 4 minúty 33 sekúnd pre klavír. Ale teraz mi napadá, že by nemuselo byť márne zaranžovať štyri minúty ticha pre celý orchester...“ Skladateľ a špičkový interpret na klávesových nástrojoch Marián Varga má na svojom konte zatiaľ päť sólových albumov, so skupinou Collegium musicum ich nahral desať a ďalšiu desiatku má na konte ako kľúčový hosť v projektoch s Pavlom Hammelom Vladimírom Mertom či Karlom Krylom. Nesmieme zabúdať ani na jeho kľúčovú skladateľskú úlohu pri vzniku prvého, dnes už kultového slovenského muzikálu Cyrano z predmestia (1977). V každom prípade je tento slovenský hudobník stále pri muzikantskej a skladateľskej chuti a vďaka dobrému rodinnému zázemiu sa vo svojom domácom kráľovstve, ako on hovorí v domčeku za Bratislavou, venuje novým projektom. Jeho vďační poslucháči a fanúšikovia dnes už naprieč generáciami sa na jeho skladby aj interpretačné umenie iste tešia.

Vstupná brána do slovenskej poézie

Jaroslav Rezník: Klenoty slovenskej poézie I., Matica slovenská, Martin 2016

KNIHA TÝŽDŇA

Ak ešte pred takými desiatimi rokmi panoval názor, že poézia sa z nášho života pomaly, ale neúprosne vytráca, tak dnes máme niekoľko dôvodov na aspoň opatrný optimizmus. Svedčia o tom aj edičné plány vydavateľstiev. Máme, samozrejme, na mysli seriózne vydavateľstvá – vrátane Vydavateľstva Matice slovenskej. A práve Vydavateľstvo MS prichádza s knihou, ktorú môžeme nazvať „úvodnou kapitolou“ či vstupnou bránou do slovenskej poézie.

Ak je niekto milovníkom výtvarného umenia, tak sa po čase celkom prirodzene zahľadá do štúdia dejín maliarstva či sochárstva. Ak niekoho skutočne bytostne zaujíma slovenská poézia a, samozrejme, svetová, skôr či neskôr pocíti potrebu konfrontovať si sám pre seba súčasnú tvorbu s dobovou, historickou. Veľmi dobrou voľbou je v tomto prípade kniha Klenoty slovenskej poézie I., ktorá ponúka reprezentatívny výber básní od slovenských poetov predšturóvskeho a šturóvskeho obdobia. Ján Hollý, Ján Kollár, Karol Kuzmány, Ľudovít Štúr, Andrej Sládkovič či Ján Botto a ďalší básnici predstavujú základy, z ktorých tento literárny žáner na Slovensku vyrastal a vyrastá. Jaroslav Rezník mal pri výbere konkrétnych básní od zaradených autorov istú ruku. Ponúkol skutočne esenciu poetickéj tvorby zo spomínaného obdobia a vnímavý čitateľ tak dostáva do rúk známe, ale aj menej známe básnické diela. Od Bottovej veľkolepej Smrti Jánošíkovej až po báseň Poézia od Janka Čajaka. Samotný nápad takejto edície je takpovediac niekoľkonásobne prínosný. Jednak pre milovníkov poetickéj múzy a v neposlednom rade aj pre študentov, ktorí v takejto komprimovanej forme majú najlepšie diela slovenskej poézie doslova priamo hmatateľné povedzme pred maturitami. Nezanedbateľným bonusom knihy je aj priložený CD, kde si čitateľ básne obsiahnuté v knihe môže vypočuť v dokonalom prednese Jozefa Šimonoviča.

(mab)

NEKROLÓG

Je už pomaly pravidlo, že málokto z poslucháčov populárnej hudby pozná textára svojich obľúbených skladieb, prípadne hudobného redaktora, ktorý mu piesne v rádiu ponúka. No každé pravidlo má svoje výnimky a výrazné osobnosti sú skrátka neprehliadnuteľné. Medzi také nesporne patril Fero HORA, hudobný redaktor, moderátor a publicista, jeden z prvých didžejev na Slovensku.

Hudba bola jeho život

Narodil sa v roku 1948 v Rimavskej Sobotě, vyrastal v Tisovci a maturoval v roku 1967 na Strednej priemyselnej škole spojovej techniky v Banskej Bystrici. Základnú vojenskú službu absolvoval v českom Rychnově nad Kněžnou a už tam sa naplno prejavil jeho vzťah k populárnej hudbe, keďže manažoval posádkovú rockovú kapelu, organizoval koncerty a vydával cyklostylovaný časopis, v ktorom približoval svetové hudobné rebríčky. V roku 1969 začal pracovať ako zvučár v televízii, niekoľko mesiacov strávil vo vydavateľstve Opus a v roku 1970 nastúpil do rozhlasu ako hudobný redaktor. Pôsobil tam do roku 1981, potom musel odísť pre „šírenie západnej kultúry“. Po roku 1989 sa do médií vrátil a opäť začal uvádzať hudobné relácie. V spomínanom medziobdobí absolvoval ako didžežer neúveriteľný počet diskoték, ako sám hovoril „od Medzilaboriec až po Karlove Vary“, a pôsobil aj ako scenárista a moderátor televíznej hitparády Našich deväť. Po svojom opätovnom nástupe do Slovenského rozhlasu v roku 1990 naplno ukázal svoju erudíciu, profesionalitu a rozhľad, ako i príjemný moderátorský prejav. Keďže sa roky pohyboval v muzikantských kruhoch, mal aj ako publicista zasvätený pohľad na hudobné dianie u nás, ale aj v zahraničí. Pôsobenie Fera Horu na stanici Rock FM rádio, prípadne jeho relácie Hudobný glóbus či Pop antikvariát na ďalších okružoch Slovenského rozhlasu, patria k tomu najlepšiemu v žánri. Fero hora odišiel spomedzi nás po dlhšie trvajúcich zdravotných problémoch 16. januára tohto roku vo veku nedožitých šesťdesiatdeväť rokov. Česť jeho pamiatke!

(mab)

HUMORESKA

Všetko na svete sa vyvíja a mení, iba ľudská hlúposť ostáva, tuším, konštantná. Možno aj preto vyvinuli takzvané „múdre telefóny“, irečito na Liptove nazvané „smartfóni“, aby keď už v hlave nieta, nech je aspoň v ruke či vo vrecku. Málokto sa nad tým zamyslel, ale mobily dosiaľ nie sú zaradené do breviára každodenného správania bežného našinca. Pozdravíme sa a na pozdrav odpovieme, odpadky nerozhadzujeme po ulici, nepľujeme na zem, starším a tehotným ženám uvoľňujeme v mestskej hromadnej doprave sedadlo. Teda ktorí ako, ale optimisticky poviem, že väčšina

našincov, ktorých vychovala normálna slovenská rodina. Kedysi od baťka Kukučina vieme, že sa jedávalo veľkou lyžicou. Dnes je používanie príboru bežnou ruti-

logické, lebo len mizivé percento divákov si nastaví pred predstaviteľným tón zvonenia tak, aby sa zladilo s danou hrou. Nič nie je trápnejšie, ako keď v inscenácii z dedinského

a každý z nich sa pozerá do svojho mobilu. Podľa značky a typu prístrojčeka rýchlo zistia, kto do akej sociálnej skupiny patrí, čo je často na nezaplatenie. Len čo sa nakloní

kuje, že potenciálna svokra má už v ranej fáze randenia jeho číslo zaknihované v telefónnej pamäti. Boli síce pokusy mobilových puritánov o zavedenie prikázania: Nepožiadaj mobil bližného svojho, ale, chvalabohu, sa to neujalo.

Ja by som však v mobilnej etike išiel ešte ďalej. Napríklad taká svadba. Vážny to obrad, ktorý sa však len veľmi pomaly modernizuje. Navrhujem, aby oddávajúci úradník či sluha Boží po alibistickej otázke o dobrovoľnosti aktu vyzval snúbencov: A teraz si na znamenie spečatenia väzku manželského vymeňte mobily a dajte si manželský bozk. V tej chvíli by všetci prítomní začali na svojich mobiloch zvonit'...

Marek DANKO

U nás taká obyčaj, mobil žene požičaj

nou a nájdú sa aj jedinci, ktorí ovládajú poradie pohárov, vŕskovakých vidličiek a nožov, ktoré pred vás položia pri honosnej recepcii. Lenže etiketa s mobilmi zatiaľ akosi neráta. Jediné, na čo sa majstri náuky o slušnom správaní zmožili, je pravidelné vyhlasovanie pred začiatkom komornejšej kultúrnej akcie, aby diváci láskavo vyplili svoje mobilné telefóny. Je to

prostredia zazvoní mobil rezkou rockovou melódiou. Keby mal dotyčný hriješník na svojej múdrej mašinke nastavenú pieseň Na Kráľovej holi v podaní súboru Šumiaci, nikto by nemohol protestovať.

Naša mládež si však určité spoločenské pravidlá v používaní mobilov vytvára takpovediac za pochodu. Napríklad, v kaviarni sedí za stolom skupinka omladiny

chlapec k dievčaťu a naopak, aby si ukázali nový obrázok, ktorý im pribudol na sociálnej sieti, znamená to koketovanie, prípadne jasný znak záujmu o bližší kontakt. Nehovoriac, keď sa povedzme dve vymlúti batéria a mládenec jej ponúkne na telefonovanie svoj mobil. To už značí vážny záujem o zblíženie sa, najmä ak dievča volá svojej mame a mládenec ris-

Ilustrátor a pedagóg, knieža grafiky Albín BRUNOVSKÝ nás opustil pred dvadsiatimi rokmi

Veľvyslanec z krajiny fantázie

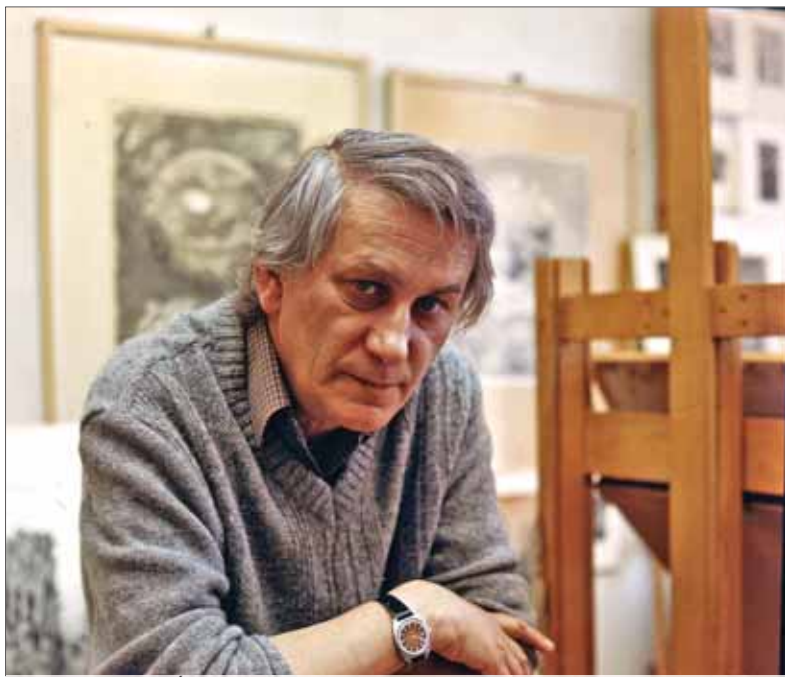
Alexander GOCZ – Foto: archív autora a redakcie SNN

Je niekoľko výtvarníkov, ktorých tvorba je nezameniteľná a rozoznateľná aj pre laikov nezaobierajúcich sa bližšie výtvarným umením. K takýmto umelcom, ktorí sú takpovediac stálou, historicky preverenou súčasťou národného kultúrneho povedomia patrí aj Albín BRUNOVSKÝ, výrazná osobnosť našej výtvarnej scény druhej polovice 20. storočia.

Pamätám sa na prvé stretnutie s tvorbou Albína Brunovského. Ako vari pätnásťročný čerstvý študent gymnázia, u ktorého prepukla láska k poézii, som sa dostal k básnickej zbierke Jána Stacha. Verše tohto mága slova ma fascinovali, ale nemenej ma zaujali ilustrácie od majstra Brunovského. Doslova umocňovali svojím snovým vyznením poéziu, ktorá takto dostala aj výtvarný rozmer. Neskôr už ako študent v Bratislave som sa často zastavil v predajni Diela na námestí SNP, kde mali aj grafiky od spomínaného autora. Dokázal som sa na ne pozeráť dlhé minúty, ale s poloprázdny študentským vreckom ostalo len pri pozeraní.

■ MÁGIA ZÁHORIA

Albín Brunovský sa narodil 25. decembra 1935 v Zohore a jeho rané roky prežité v rovinnom prostredí tohto regiónu, kde najvýraznejším zrakovým vnemom boli borové háje, sa vryli vnímavému chlapcovi do duše. K dojmom z mladosti sa už ako zrelý umelec neustále vracal, z atmosféry pokojného vidieka čerpal a zasadzoval doň príbehy svojich výtvarných diel. V jeho rodnej obci neboli žiadne pozoruhodné umelecké monumenty. Ľudia boli zaneprázdnení poľnými prácami ako každodenným údelom. Na detstve Albína Brunovského sa logicky podpísala aj druhá svetová vojna, najmä jej záver a oslobodzovacie boje na Záhori. Pri svojom romantickom založení vtlačil tomuto kútu Slovenska charakter talianskeho vidieka. Obdivoval romantický pohľad na český vidiek u maliarov devät-

Albín BRUNOVSKÝ patrí na slovenskej výtvarnej scéne k tomu najlepšiemu, čo sme mali.

násteho storočia Jozefa Mánesa a Júliusa Mařáka. Neskôr začal oceňovať grafické umenie českého veľikána – Maxa Švabinského. Po rokoch konštatoval, že vďaka týmto inšpiráciám sa vrátili korene romantizmu a manierizmu do jeho vlastnej ranej tvorby. V roku 1951 začína študovať na škole umeleckého priemyslu (ŠUP) v Bratislave u prof. Fikariho s úmyslom špecializovať sa na grafiku. Po skončení strednej školy absolvoval Vysokú školu výtvarných umení v Bratislave. Bol žiakom všeobecnej školy prof. Dezidera Millyho (do roku 1956), neskôr študoval v oddelení voľnej a ilustračnej grafiky u pro-

fesora Vincenta Hložníka (do roku 1961). Obaja pedagógovia, najmä druhý menovaný, mladého maliara a grafika silno ovplyvnili. Koncom päťdesiatych a začiatkom šesťdesiatych rokov aj z týchto dôvodov vedome nadviazal na nadrealistické tendencie z prvej polovice štyridsiatych rokov vo vlastnej grafickej tvorbe.

■ HUMANIZMUS A POETIKA

Východiská boli teda dané – rešpektované umelecké osobnosti Brunovského vzorov a výsostne humanistická filozofia, programovo sa upierajúca k existenčným otázkam ľudského bytia. Z toho

Umelcovo časté žriedlo inšpirácií.

vyplývali aj východiská Brunovského ranej tvorby začiatkom šesťdesiatych rokov, keď najmä cez inšpirácie od Vincenta Hložníka zaznievala v jeho tvorbe poetika surrealizmu, čerpajúca z fantazijného realizmu. Začal pracovať v oblasti grafiky, maľby, knižnej ilustrácie, známkovej tvorby a scénografie a v čase programového nástupu abstraktného umenia u nás začína rozvíjať princípy figuratívnej fantazijnej tvorby. Albín Brunovský sa teda zvláštnym spôsobom začleňuje do naznačeného vývoja a súčasne sa vymyká z tendencií mladého českého a slovenského umenia šesťdesiatych rokov. Odpoveď na túto otázku je zašifrovaná v jeho dielach, do ktorých od začiatku vkladá napätie nepostihnuteľného i prístupného, aktuálneho i tradicionalistického.

Mladý maliar si ešte v škole našiel doživotnú lásku, ktorou bola knižná ilustrácia. Okrem toho spolupracoval aj s detskými časopismi

Zornička či Ohník, čím si cibril techniku, ktorú vzápätí prenášal do knižných ilustrácií. Do prvej polovice šesťdesiatych rokov ilustroval vyše štyridsať kníh a nadviazal pracovne, no najmä priateľské vzťahy s celým radom spisovateľov. Patrili medzi nich okrem už spomínaného básnika Jána Stacha aj Ľubo Feldek, Ján Ondruš či Jozef Mihalkovič. Výnimočná citlivosť výtvarníka na básnické slovo priniesla slovenskej knižnej kultúre celý rad doslova skvostných knižných diel, kde sa slovo snúbilo s ilustráciou doslova v partnerskom objatí.

■ MÍLNIKY A ODKAZ

Ďalšia umelecká dráha Albína Brunovského bola počas sedemdesiatych až deväťdesiatych rokov v znamení úspechov a, samozrejme, domácich i medzinárodných ocenení. Z tých zahraničných napríklad na Biennale Bianco e Nero v Lugane v roku 1964, kde získal za grafický list Hudníci cenu Ex equo. A aby sme oblúk uzavreli, tak v roku 1977 zvíťazil v súťaži o novú československú sústavu bankoviek. Jeho bankovky s nominálnou hodnotou tisíc, desať, dvadsať, päťdesiat a sto korún prichádzali do obehu postupne v rokoch 1985 až 1989. Za tieto návrhy získal vo Francúzsku v roku 1989 ocenenie Najkrajšia bankovka sveta. V roku 1985 ho doma poctili titulom Národného umelca a zahraničným ocenením jeho prínosu do svetového grafického dedičstva a jeho pedagogických schopností boli návštevy na pozvanie britských výtvarných akadémií, akadémií vo Washingtone, v San Franciscu, Clevelande, Chicagu, Pittsburghu a v ďalších mestách.

Albín Brunovský zomrel na zlyhanie srdca 20. januára 1997. Pred dvadsiatimi rokmi sa teda predčasne uzavrela životná a umelecká dráha umelca, ktorý zanechal svetu a najmä Slovensku odkaz, ktorý prináša radosť a inšpiráciu po dnešok, a pokiaľ bude živé naše kultúrne dedičstvo, Albín Brunovský má v ňom svoje pevné miesto.

Pamiatka kardinála Leopolda KOLONIČA zobúdzma maďarónskych duchov

Prispel k rekatolizácii a slovanizácii Uhorska

Časť našej širokej verejnosti sa až príliš často dozvedá o mimoriadne významných osobnostiach našich dejín len pri okružných výročiach ich narodenia či smrti. Podobne je to aj v prípade čínorodého a spoločensky významného rodáka z Komárna Leopolda kardinála KOLONIČA, ktorý zomrel pred tristo desiatimi rokmi. Jeho odkaz poznajú historici, cirkev i veriaci. Paradoxne, pri jeho výročí sa ozvali hlasy z niektorých súčasných maďarských kruhov, že vraj táto osobnosť tým, že prispela v rámci rekatolizácie k oživeniu slovanského písomníctva, poškodila uhorské záujmy, čím myslia záujmy maďarské. Lenže v čase života kardinála Koloniča ešte nijaké čisto maďarské záujmy neexistovali...

Roman KALISKÝ-HRONSKÝ – Foto: archív SNN, internet

Leopold Karol kardinál Kolonič (*26. októbra 1631 Komárno – †20. januára 1707 Viedeň) pochádzal zo šľachtickej rodiny chorvátskeho pôvodu, a práve preto jeho meno a životné príbehy nájdeme aj v rôznych chorvátskych prameňoch. Koloničovci boli podľa chorvátskych zdrojov pôvodne chorvátsky šľachtický rod z Kolegradu. Zmienky o ich rode sú už v 13. storočí. Začiatkom 15. storočia odišli pred Turkami z Chorvátska do Rakúska. Koncom 16. storočia prišli do Uhorska, kde v roku 1598 získali štátnu príslušnosť. Spočiatku podporovali Luterovo učenie, neskôr však stáli na čele rekatolizácie Uhorska. V tomto smere vynikal z celej rodiny práve kardinál Leopold Kolonič, ktorý bol aj ostrihomským arcibiskupom. Pôsobil ako radca a minister cisára Leopolda a vyznamenal sa ako štedrý podporovateľ chudobných a bojovník proti Turkom.

■ RODÁK Z KOMÁRNA

Leopoldov otec bol veliteľ komárňanskej pevnosti. Na prosbu

Kardinál KOLONIČ patrí aj do slovenských dejín.

jeho matky povolal Ferdinand II. do Komárna jezuitov. Malého Leopolda pokrstil sám kardinál Peter Pázmaň. V rodnom meste navštevoval jezuitské kolégium. Univerzitné štúdiá absolvoval vo Viedni, kde v roku 1668 ukončil aj teológiu. V roku 1650 bol pasovaný za rytiera rádu johanitov. V rokoch 1650 až 1657 pôsobil na

Miesto kardinálovho posledného odpočinku.

Malte, kde sa vyznamenal v námornej bitke pri ostrove Kandia.

Ešte pred kňazskou vysviacou ho kráľ Leopold I. vymenoval 24. septembra 1666 za nitrianskeho biskupa. Za kňaza ho vysvätil 25. februára 1668 vo Viedni vacovský biskup František Segedy. Biskupské vymenovanie schválil pápež

až 30. apríla 1688. Za biskupa ho vysvätil Anton Pignatelli, viedenský nunciatus a neskorší pápež Inocent XII. Keďže zastával mnoho úradov, v Nitrianskej diecéze ho zastupoval nitriansky kanonik lektor Juraj Teneši. Diecézu však nezanedbával, v sprievode dvoch jezuitov ju vizitoval a usiloval sa o náboženskú reformu prostredníctvom rekatolizácie. Stal sa aktívne aj o sociálne povznesenie veriacich v diecéze. Organizáciu zabezpečil napríklad vojenskú ochranu Nitrianskeho hradu. V roku 1670 bol vymenovaný za biskupa vo Viedenskom Novom Meste.

■ VÝZNAMNÝ HDNOSTÁR

V roku 1673 bol predsedom komisie mimoriadneho súdu v Bratislave proti protestantom. V roku 1685 bol vymenovaný za rábskeho biskupa, o rok nato za kardinála, v roku 1691 za kaločského arcibiskupa, 14. júla 1695 za ostrihomského arcibiskupa a primasa Uhorska. Od roku 1672 bol aj predsedom Uhorskej komory, od roku 1692 štátnym ministrom a predsedom viedenskej dvorskej komory a od roku 1694 predsedom cisárskej tajnej rady. Povolal jezuitov do Prešova a Bratislavy. Zaslúžil sa o založenie tlačiarne v Trnave, podporoval cirkevné školy, nemocnice a chudobince.

Keď prišli jezuiti v sedemdesiatych rokoch 17. storočia už po druhý raz do Žiliny, ako vykonávateľ testamentu ostrihomského arcibiskupa Mons. Juraja Selepečného-Pohronca nariadil žilinskému richtárovi Štefanovi Permayovi, aby každý rok vyplatil jezuitským misionárom v Žiline dvesto zlatých. Začali prerábať kostol, no 30. augusta 1678 zhorel aj s novou vežou a zvony sa roztavili.

Po požari kostol opravili a pristavali k nemu kalváriu. V roku 1686 posvätil základný kameň pre hlavný oltár. V novembri 1685 založili jezuiti v Žiline misiu. Žilinským jezuitom vtedy daroval zo svojich majetkov obce Rosina, Poluvsie, Porúbka, Ilové a Čadca.

■ DUCHOVNÝ ODKAZ

Kardinál Kolonič uskutočnil i niektoré reformy vo vnútri cirkvi. Vo svojom pláne na riešenie problémov Uhorska navrhol rad reforiem aj v súdnicte, daňovom systéme, remeslách, obchode a postavení chudobných. Pre odpor uhorskej šľachty sa reformy neuskutočnili, čo vyústilo do stavovského povstania Františka II. Rákóciho. Keďže s povstaním nesúhlasil, niektorí maďarskí súčasníci ho nevhajujú označovať za spiatočníka. Lenže pravý dôvod ich nevráživosti je v niečom inom. Kardinál Kolonič totiž z Ríma priviezol mnohé pamiatky písomníctva, ktoré dokazujú, že slovanská reč a liturgia tu boli dlho pred príchodom maďarských kmeňov. V rámci svojho pôsobenia v postavení ostrihomského kardinála a nitrianskeho arcibiskupa pripomínal tradície kresťanstva na našom území už vtedy, keď ničो také bolo prinajmenšom nevšedné. Na jeho úsilie sa však nezapadlo a je smutný paradox dejín, že nám to pripomínajú práve tí, ktorí ho za to ešte aj dnes odsudzujú, akoby spáchal ničो nemiestne, keď hovoril o tradíciách slovanskej reči a liturgie.

Zomrel pred tristo desiatimi rokmi a hoci skonol vo Viedni, na jeho vlastné želanie ho pochovali „podľa zvykov mníchov Spoločnosti Ježišovej bez pohrebnej nádhery“ v krypte jezuitskeho Kostola Najsvätejšieho Spasiteľa v Bratislave na Františkánskom námestí.

Čo skutočne napísal Pavol Čarnogurský, dá sa nájsť aj v jeho knižke Citovanie údajov nie je prekrúcanie pravdy

Eva ZELENAYOVÁ – Dokument: SNN

V roku 2015 vyšla knižka Pavla Čarnogurského *Súboj s komunizmom 2*. Na recenzii knižky v SNN reagovala dcéra Pavla Čarnogurského, absolventka žurnalistiky PhDr. Oľga Slivková, rod. Čarnogurská. V samotnom úvode k jej reakcii sa konštatuje, že recenzie „vznievajú síce vcelku pochvalne, ale v záveroch spochybňujú, ba dokonca až prekrúcajú niektoré formulácie autora“. Recenzie sa nemusia každému páčiť, ale mali by sa pridržať pravdy. Aby sme ju spojili, potrebujeme poznať inkriminovaný text.

POLEMIKA

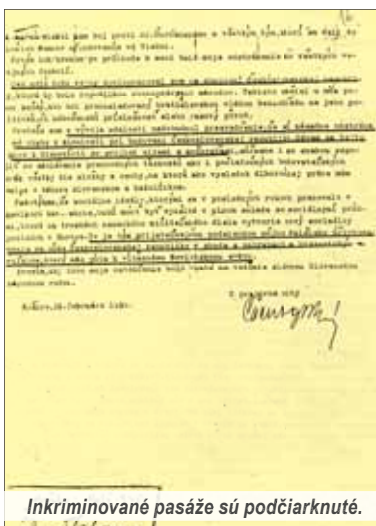
Oľga Slivková v reakcii napadla stať z recenzie: „Knižka pôsobí objavne v skúmaní vojnového obdobia počas trvania Slovenskej republiky. Ibaže Čarnogurský aj z vlastnej monografie vyznieva prinajmenšom rozpačito a nedôveryhodne. Najmä, ak zoberieme do úvahy, že takmer bez problémov prešiel od služby prvej Slovenskej republiky, dokonca istý čas vo funkcii šéfa Hlavného veliteľstva Hlinkovej gardy v Bratislave, do budovania Československej republiky. Sám sa prihlásil novej moci už 16. februára 1945 a stal sa pravou rukou komunistických exponentov.“ Toto tvrdenie považuje Slivková za „hrubé prekrúcanie toho, čo on sám napísal“. Existuje však list Pavla Čarnogurského Predsedníctvu Slovenskej národnej rady zo dňa 16. februára 1945, je nim podpísaný a uvádza sa v ňom: „Podpísaný Pavol Čarnogurský, bývalý poslanec Snemu v Bratislave, hlásim sa do služieb Slovenskej národnej rady a tak i do práce na vybudovanie Českoslo-

Faksimile listu, z ktorého sú citácie.

venskej republiky.“ Celý text si možno prečítať zo skenu listu.

Ďalej Slivková píše: „Priam šokujúco vyznieva jeho charakteristika biskupa Vojačáka, ktorého nepriamo označil za človeka patriaceho medzi tých, ktorí sa exponovali pri odtransportovaní Židov do vyhladzovacích táborov.“ Pavol Čarnogurský na strane

Inkriminované pasáže sú podčiarknuté.

168 píše: „Je predsa známe, dôvodil mi dr. G. Husák a ja som musel potvrdiť jeho poznatok, že sovietske orgány NKVD odvádzajú z doteraz obsadeného územia Slovenska množstvo ľudí do koncentračných táborov a odtiaľ do Ruska pod obvinením, že ide o kolaborantov Slovenského štátu s nemeckými okupantmi. Odviedli takto naozaj

aj množstvo celkom nevinných ľudí, drobných úradníkov, učiteľov. Zatiaľ sa nedotkli jediného kňaza, ani v takom prípade, keď ide o exponentov ľudovej strany. Dokonca nezasahovali ani keď išlo o príslušníkov Hlinkovej gardy a ľudí, ktorí sa exponovali pri odtransportovaní Židov do vyhladzovacích táborov. A medzi takých patrí v Štátnej rade exponovaný, proti Židom vystupujúci spíšský biskup Ján Vojačák.“

Slivková v závere píše: „Môj otec bol za svojho života neustále napádaný... On všetky tie útoky prijímal s hrdosťou v duchu hesla: Za Boha a za národ.“ O aký národ mu šlo, keď v spomínanom liste SNR píše: „Cez celú dobu vojny som spolupracoval na obnove Československej republiky...“ On, poslanec Slovenského snemu! Ako šikovne sa Čarnogurský dokázal presúvať z režimu do režimu svedčia aj záverečné riadky tohto listu: „Podotýkam, že sociálne ideály, ktorými sa v posledných rokoch pracovalo v Spolkoch kat. akcie budú môcť byť využité v plnom súlade so sociálnymi prúdmi, ktoré na troskách nemeckého ničiteľského diela vytvoria nový sociálny poriadok v Európe. To je tým prijateľnejšou podmienkou môjho ďalšieho účinkovania na pôde Československej republiky v zhode s potrebami a historickým vzťahom, ktorý nás púta k víťaznému Sovietskemu zväzu.“ Pravdepodobne takýmto postojom vytvoril podmienky preto, aby jeho deti nemuseli znášať údel politického exponenta prvej Slovenskej republiky a získali vzdelanie, o akom sa mnohým radovým katolíkom nemohlo ani snívať.

MATICNÉ DEPEŠE

Bilancie činnosti

V týchto dňoch sa v maticných organizáciách po celom Slovensku uskutočňujú členské schôdze, na ktorých maticiári hodnotia činnosť v uplynulom období. V Gemerskej Polome v hodnotenom období vyzdvihli podujatia ako Kellnerova Poloma, Noc s Andersenom, akciu k 155. výročiu úmrtia Pavla Jozefa Šafárika, spomienkovú slávnosť na sv. Cyrila a Metoda, Gemerský folklórny festival Rejdová, 25. výročie spevokolu, výstup na Devín. Ako redakciu SNN informovala Tatiana Tomková, v diskusií odzneli veľmi dobré nápady na nové aktivity, takže o tamojších maticiaroch budeme onedlho opäť počuť. Pri bilančovaní maticných aktivít v MO MS Štítnik sa nehovorilo len o roku 2016, ale zahrnulo sa doň celé štvorročné obdobie. Maticiári tu pokračujú v organizovaní tradičného maticného bálu, ktorý bude už siedmy raz, a tiež vo výrobe a osadzovaní informačných tabulí na trase Štítnik-Hrádok. Odhaľovanie pamätných tabulí známym rodákom a osobnostiam je pre túto MO MS príznačné. Ich činnosť tiež zdobi ochrana životného prostredia, ale aj rôzne športové aktivity, v ktorých po doterajšej predsedníčke Mgr. Janke Vranovej, ktorá vykonala kus dobrej roboty, bude pokračovať mladý maticiar Mgr. Peter Vester s novým výborom.

(se)

Insitní v Galante

Až do konca januára vystavujú v galantskom D MS poprední insitní umelci z Padiny a Kovačice Juraj Lavroš a Vladimír Galas, ktorí vo svojej tvorbe podobne ako ich druhovia prostredníctvom nezameniteľnej farebnosti a originálneho tvorivého prístupu približujú vidiecky život a tradície Slovákov usadených v Banáte a Sierieme na Dolnej zemi. Starší z autorov – Juraj Lavroš, je členom Galérie insitného umenia v Kovačici a popri množstve výstavných aktivít obohatil zbierku milovníkov tohto druhu výtvarnej tvorby v Nemecku, Kanade, na Cypre či v Mexiku. Viani ho ocenili Zlatou medailou za rozvoj kultúry obce Kovačica. Mladší z autorov – Vladimír Galas, maluje posledných pätnásť rokov, ale jeho obrazy sú v Austrálii, Česku, Nemecku, na Slovensku, no i v USA. Vladimír Galas žije a tvorí v Padine a tiež rozvíja typickú poetiku dolnozemskej slovenskej maliarskej naivistiky s ustáleným kolobehom roľníckych prác, takým typickým pre túto úrodnú oblasť Vojvodiny. Po uvedení v Galante budú práce oboch maliarov vidieť milovníci umenia v Bojniciach.

(se)

Absencia latinčiny

Prekvapilo ma, že v SNN 1/2017 v pravidelnej rubrike Jazyk a dorozumievanie sa autor príspevku Skratky P. F. 2017 pri vysvetľovaní skratky A. D. tvrdí, že znamená „ante diem = pred dňom, pomenovania božských osôb (XPS – gréc. Christos = Kristus). Prepáčte, ale to je holý nezmysel. V celej európskej kultúrnej tradícii totiž skratka A. D. znamená anno Domini = roku Pána, čo nemá nič do činenia s pomenovaním božských osôb ako takých, ale označuje iba to, že v európskej kultúre počítame roky „od narodenia Ježiša Krista“. Je to zrejme následok toho, že v našich školách komunisti zrušili v gymnáziách vyučovanie latinčiny jazyka... Ja som na gymnáziu latinčinu mala a dosiaľ deväťdesiat rokov života pri dobrom zdraví. Tá latinčina mi život neskrátila...
Milan S. ĎURICA

Mocibažným a tiež svetachtivým

Ladislav BOBÁK

Nejeden človek na našej planéte si smutne povzdychne, keď sa zamýšľa, kam sa súčasný svet uberá, kde smeruje? Vnímavejší sú čoraz pesimistickejší. Patrim medzi nich a starecký život (92) dožívam s malými nádejami, že svet zmúdre. A predsa verím, že prirodzený pud sebazáchovy a zdravý rozum dokážu roky pestované rozbroje a hlbokú nevaživosť prekonať či vykytovať v záujme pokojného života.

Vyhovárať sa na to, že „dnes je taká doba“, je choré, neludzské a sebalikvidačné. Ľudstvu, najmä neukojeným pažravcom, chýba psychohygienu. Elitárska hrdka tzv. globalistov chce za každú cenu riadiť a ovládnuť tento svet, o čom svedčí permanentný vývoj a výroba jadrového arzenálu a plné sklady moderných zbraní. Títo mocibažní a svetachtiví chcú rozhodovať o osude národov a národných štátov, riadiť svet podľa svojich sebeckých, chorých predstáv a záujmov.

Žiaľ, dnes sa dá všetko mani-pulovať. Deje sa tak nie v záujme mieru, ale v záujme určitých síl, ktorým otrocky slúžia štátnici, politici, bankári a celý vojenský komplex, najmä v USA. Sú to ľudia, pre ktorých je ľudskosť neznámy pojem. Osedlali si nielen predajných novinárov, ale aj ambiciózných politikov, pre ktorých je slovo služba ľuďom iba zásterka a realita – peniaze. Novinári všelijako prepletení a prepojení s politikmi sú najväčší deformátori

všetkých snáh udržať svetový mier. Takýto stav je obrovským nebezpečením pre mierové súžitie rôznych národov nielen v Európe, ale i vo svete. Nezbúdajme, že ľudstvo bolo a stále je náchylné na extrémnu polarizáciu. Nuž, a naša nejednotná Európa stratila nielen pamäť, ale i svedomie. EÚ sluhovsky podlieha USA, ich snahám a záujmom a vyznáva tzv. princípy americkej demokracie a slobody. A práve preto by sme nemali podliehať zaklínadlu: „Je taká doba!“

Tradičný odev našich predkov nemusí byť len muzeálny exponát Nápad z ornamentov a farebných nití

Jozef ČERNEK, riaditeľ D MS v Komárne – Foto: archív SNN

Možno ste zaznamenali aj vy, že náš slovenský folklór sa konečne dostáva na svoje miesto, kam patrí – do každodenného života Slovákov doma, ale i v zahraničí. Už nie je nič nezvyčajné, že folklórny doplnok majú študenti ako súčasť slávnostného odevu povedzme pri štátnych slávnostiach alebo slávnostných promóciách. Prvky slovenského folklóru sa dostávajú aj do každodenného oblečenia či doplnkov mladších, ale i starších ročníkov.

Babky, staršie ženy, ktoré idú v nedeľu do kostola, opäť siahajú po tradičnom odevu. Ale kroj vidíme nielen tam. Čoraz častejšie ho registrujeme v „kompletnej zostave“ i v jeho jednotlivých súčiastiach pri rôznych slávnostnejších príležitostiach, ale aj v celkom všedných dňoch. No a Matica slovenská by mala byť pri tom. Osobne sa domnievam, že práve toto je cesta, a verte mi, že ďaleko účinnejšia ako ukazovanie prstom, kde nebol dodržaný jazy-

Máločo tak identifikuje človeka ako kroj.

kový zákon, ako primäť mladých ľudí, aby boli hrdí na svoju vlasť.

Folklórne súbory či skupiny nikdy nevznikli v takom hojnom počte, ako vznikajú teraz. Divadlá amatérske, ale i profesionálne, siahajú po tradičnom odevu, po tradičných dielach. Aj reklama

Tamare HERIBANOVEJ kroj pristane.

začala siaháť po podnetoch z folklóru a po našich tradíciách. Len to treba vidieť. Trebárs na tom „najfajnejšom“ Plese v opere sa Tamarka Heribanová objavila v detviantskom kroji. A nebolo to len také vybočenie v úsilí zaujať, lebo po krojovaných súčiastiach siahla cel-

kom bežne a nosí ich aj pri iných príležitostiach.

Domnievam sa, že je v našom záujme a najmä našim poslaním, aby sme túto aktivitu maximálne podporili aj v Matici. Neprináleží mi, samozrejme, žiadne rozdávacie úlohy, len by som chcel vyzvať na akúsi diskusiu či zamyslenie, ako a kde môžeme na našich pracoviskách toto podporiť. Ako môžeme podniknúť súbory či ľudí, čo vyšívajú, venujú sa tradičným remeslám, zbierajú ľudovú slovesnosť, vyrábajú predmety, kde využívajú prvky našej kultúry.

U nás v Komárne usporadúvame aj súťaž v speve ľudovej piesne jednotlivcov či zborov, ukážky tradičných remesiel a podobne. Folklórne predstavenia majú zľavu na prenájom. Len, prosím, nespádime – ako je to často zvykom – do celoslovenskej pseudo-intelektuálnej polemiky, ktorá zavše prebieha vo folklórnych kruhoch, čo je a čo nie je folklór, folklorizmus a podobne. Majme len úprimnú chuť podporiť a posilniť snahu ľudí tvoriť alebo čokoľvek robiť v súvislosti s našimi tradíciami a preniesť ich aj do dnešného sveta. Aj keby to mali byť obaly na mobily v čičmiarskych vzoroch.

Marián TKÁČ
predseda Matice slovenskej

**Netolerantní
Slováci?**

Dennodenne sa potvrdzuje, že ani jeden z denníkov, ktoré vychádzajú u nás v našej reči, teda po slovensky, nie je slovenský obsahom. V niektorých od podlahy hanobia najvyšších domácich štátnych predstaviteľov (okrem jedného, no just nepoviem ktorého!), ale zabráť dávajú aj podaktorým zahraničným tak, že niektoré výrazy sa v slušnej spoločnosti nedajú ani citovať. V inom (nezaslúži si pomenovať) uverejná chválospev na toleranciu v mnohojazyčnej Bratislave medzi vojnami (teda v rokoch 1918 – 1939). Vyjadria sa jasne, že mnohojazyčnosť môže byť etickým postojom, ale pozor! Potom nasleduje takáto nehoráznosť: „Vznik Slovenského štátu v roku 1939, obnovenie Československa v roku 1945, ako aj vznik samostatnej Slovenskej republiky v roku 1993 boli správdzané agresívnou reakciou voči tejto tolerancii a potlačení niektorých jazykov.“ Inými slovami to nemôže znamenať nič iné, len to, že odkedy sa Slováci štátotvorne emancipovali, každý režim, ktorý tu odvtedy mali, bol už len neetický, netolerantný či dokonca agresívny voči „niektorým jazykom“.

Čo už! My máme, ba musíme byť netolerantní! My vojnoví štváci, vynálezcovia atómovej bomby, druhej svetovej vojny i holokaustu, neonacizmu i extrémizmu! Osobitne prekvapuje, že sa takto nálepkuje aj „samostatná Slovenská republika“ po roku 1993, pretože v skutočnosti nemá nijakého pendanta v okolitých štátoch v odbore tolerancie voči „niektorým jazykom“. Povedzme jasne, Poliaci slovenskú menšinu už takmer vykyžovali (namiesto tridsaťtisíc je tam už len tisícosemsto Slovákov), Maďari práve intenzívne finišujú.

Čo k tomu dodať? To naozaj v Ústave svetovej literatúry Slovenskej akadémie vied (autorka recenzie, o ktorej je reč, pracuje práve tam) nevidia a nevedia, čo by mal vidieť a vedieť aj slepý, aj hluchý: slovenská tolerancia je predsa až taká veľká, že jedna z našich menšín sa už nevie dohovoriť v štátnom jazyku a iná si pokojne kodifikovala svoju spisovnú reč (rusínštinu) práve u nás! A okrem toho a navyše: tento slovenský štát podporuje kultúru menšín väčšmi ako kultúru vlastného národa, ktorý aj preto ostáva na zmiešanom území v menšine.

A nakoniec otázka: Akýchže to ľudí platíme z našich daní v ústavoch našej akadémie vied?

Sedemnásť Pastierske hry vianočné v Lome nad Rimavicou Betlehemcov tuhá zima neodradila

Daniel RAKYTA – Foto: Ján TURŇA

Tradiície pastierskych koledníkov sa udržiavajú najmä vo vrchárskych regiónoch, kde betlehemci chodia počas Vianoc až do Troch kráľov. Betlehemské hry sa nacvičovali v každej väčšej osade a predvádzali ich anjel, traja betlehemci a Kubo – čo bol komický prvok a pre deti jedinečná postava v príbytkoch, v ktorých ich domáci prijali. Účinkujúci sa predstavili už na polnočnej omši v kostole a ich obchádzky po jednotlivých dedinských usadlostiach sa konali počas celých Vianoc.

Vtedy bolo možné najzreteľnejšie rozoznať aj odlišnosti krojov – detviantskych (Biele Vody, Vrchslatina), goralských (Lom, Drábsko), malohontsko-gemerských (Polianky) a iných (Sihla). Tieto vianočné tradície našich predkov sa dodnes udržiavajú aj vďaka podujatiu, ktoré organizuje obec Lom nad Rimavicou. V tejto jednej z najväčších slovenských obcí sa na sviatok Troch kráľov uskutočnili Pastierske hry vianočné už po sedemnásť raz. Podujatie sa začalo svätou omšou v tamojšom rímskokatolíckom kostole, ktorú celebroval správca farnosti Ivan Kaličiak. Potom sa už pestrý sprievod účastníkov pobral doprostredka obce k improvizovanému pódiumu, kde hry slávnostne otvoril starosta obce Jozef Katreniak a jednotliví účinkujúci napriek tuhej zime predviedli svoje vystúpenia.

Do Lomu prišli na tento ročník hier betlehemci z Hriňovej, z Kokavy nad Rimavicou, z Dubákova i zo Snôh a predstavili sa aj

Obec Lom na Rimavicou každý rok vo vianočnom čase oživa koledníckymi sprievodmi betlehemcov.

domáci koledníci. Podujatie, ktoré moderoval kronikár obce Ľudovít Kubiš, spestrilo aj vystúpenie ženskej speváckej skupiny a heligonkárov z Kokavy nad Rimavicou, Erika Ilčíka zo Sihly a zvykoslavné pásmo chodenie s hadom a troch

kráľov z usporiadateľskej obce. Na uzimných účastníkov na záver čakalo posedenie a tanečná zábava s ľudovou hudbou Pavla Katreničika z Brezna. Množstvu divákov silný mráz a nepriemný vietor na dobrej nálade neubrali.

Výstava Janko Matúška – život a dielo v dobnokubínskej Oravskej knižnici Príbeh slovenskej hymny a jej autora

Pavol STUCHLÝ, predseda MO MS v Istebnom

V Oravskej knižnici Antona Habovštiaka v Dolnom Kubíne začiatkom januára slávnostne otvorili výstavu Janko Matúška – život a dielo pri príležitosti 140. výročia úmrtia tohto štúrovského básnika a publicistu, ktorý sa tu narodil 10. januára 1821 a zomrel 11. januára 1877.

Na podujatí vystúpil s prednáškou Príbeh slovenskej hymny a jej autora historik Peter Huba a veľmi zaujímavé bolo i uvedenie zápiskov pratey Janka Matúšku, ktoré predniesol ďalší básnikov príbuzný Ing. Pavol Jurecký. V publiku si ich vypočuli najmä žiaci a pedagógovia dobnokubínskej ZŠ Janka Matúšku.

■ AKTÍVNI MATIČIARI

V programe zazneli aj recitácie básni Janka Matúšku, ktoré program veľmi vhodne doplnili. Za prípravu podujatia treba poďakovať členom MO MS Dolný Kubín i žiakom a pedagógom spomenutej školy, no najmä hlavnému organizátorovi – Oravskej knižnici Antona Habovštiaka, kultúrnej organizácii Žilinského samosprávneho kraja. Prasyňovec literáta P. Jurecký po programe prijal pozvanie žiakov a pedagógov ZŠ na besedu priamo do základnej školy, ktorá nesie jeho meno.

Oravci sú hrdí na štúrovského básnika a autora slovenskej hymny Janka MATÚŠKU.

Ako predseda matičnej organizácie som si aj na tejto akcii opäť mohol uvedomiť, že nesmieme dopustiť, aby sa zabúdalo na významné osob-

nosti nášho slovenského národa a ako matičari využívali aj takéto príležitosti na sprítomnenie ich odkazu a diela súčasným generáciám.

ČITATEĽSKÁ SÚŤAŽ

V matičnom týždenníku č. 50 sme sa pýtali na tlačiarenský podnik v Martine, ktorý je úzko aj akcionársky prepojený s Maticou slovenskou. Vaša správna odpoveď mala znieť: NEOGRAFIA. Zo správnych odpovedí sme vyžrebovali týchto výhercov: Eva Windischová, Košice; Margita Šomráková, Trnava; Juraj Foľvarský, Kamienka.

V SNN č. 3 sme priniesli zaujímavý rozhovor s bývalým exponovaným politikom a právnikom Jánom CUPEROM, ktorý popri množstve iných zaujímavých informácií priblížil aj pôsobenie nedávno zosnulého excelentného ekonóma a predsedu Úradu pre správu a privatizáciu národného majetku v deväťdesiatych rokoch minulého storočia.

• Aké je meno tohto človeka, ktorý bol pôvodom z Hubovej (Gombáš) a usiloval sa ako národohospodár dať procesu ekonomickej transformácie z čias, keď bolo pri moci HZDS, nielen Slovensku prospešný, racionálny, ale aj etický rozmer?

Odpovede nám posielajte na známu redakčnú adresu (uvedenú aj v tiráži SNN) našej administrátorke Ľubici Rišiaňovej s označením Čitateľská súťaž do konca januára 2017.

(se)

PRIPOMÍNAME SI

28. januára

– stoštyridsať rokov, čo sa narodil katolícky kňaz Jozef Buday, národovec, politik a spisovateľ, dlhé roky bol za Slovenskú ľudovú stranu poslancom Národného zhromaždenia (1877 – 1939)

– pred dvadsiatimi piatimi rokmi zomrel v emigrácii v USA matičiar, skvelý ilustrátor Jozef Cincik (1909 – 1992); odpočívajú na Národnom cintoríne v Martine

29. januára

– štyristotridsaťpäť rokov, čo mladú ženu z Levoče pochovali zaživa spolu s nemanželským dieťaťom, čo bol v tých časoch zvyčajný trest (1582)

– stopäť rokov od narodenia národného umelca Jozefa Kostku, jedného zo zakladateľov moderného slovenského sochárstva (1912 – 1996)

– narodil sa spisovateľ František Švantner (1912 – 1950), ktorý nadviazal na podnety lyrizovanej prózy (Figuli, Chrobák, Ondrejov) a jeho baladický tón očaril čitateľov; spomeňme sfilmovaný román Nevesta hôľ, novely Stretnutie, Dáma, Sedliak, Malka, známe z televíznych adaptácií

30. januára

– pred päťsto päťdesiatimi rokmi sa skončila éra bratříkov, zvyškov husitov na Slovensku, ktorých oddiely mali už kardinál Matej Korvina dobyli ich poslednú baštu vo Veľkých Kostoľanoch a sedemtisíc ich padlo do zajatia (1467)

– stodesať rokov od narodenia spisovateľa pre mládež Jozefa Horáka (1907 – 1974)

– deväťdesiat rokov, čo sa narodil populárny herec Jaroslav Vrzala (1927 – 1992); s manželkou Katarínou boli štyridsať rokov oporou martinskej scény

31. januára

– pred päťdesiatimi dvoma rokmi zomrel jeden z veliteľov vojsk Slovenského národného povstania generál Mikuláš Markus (1897 – 1965)

1. februára

– stoosemdesiat rokov, čo konvent evanjelickej cirkvi vymenoval mladého Ľudovíta Štúra za zastupujúceho profesora Katedry reči a literatúry česko-slovenskej na svojom lýceu v Bratislave (1837)

– pred šesťdesiatimi piatimi rokmi sa schválila „Akcia B“, komunistický program vystaňovania „buržoáznych a nespohľadlivých elementov“ z ich bytov a miest (1952)

– populárna speváčka minulých rokov Olga Szabová má okružle životné jubileum

– uplynulo päť rokov od smrti vynikajúceho slovenského futbalistu Ladislava Kunu (1947 – 2012)

2. februára

– tridsať rokov od smrti člena Činohry SND a populárneho rozhlasového rozprávača Ondreja Jariabka (1908 – 1987)

3. februára

– dvestopäť rokov, čo sa narodil novinár, spisovateľ, dramatik a historik Jonáš Záborský (1812 – 1876); jeho hry sú dodnes aktuálne a uvádzajú sa na scénach i v televízii

– päťdesiatpäť rokov, čo začala tiecť ropovodom Družba prvá ropa zo Sovietskeho väzu do Slovaftu (1962)

– tridsaťpäť rokov od smrti invenčného divadelného a televízneho režiséra Jozefa Pálku (1924 – 1982)

(jč)

vydavatel.sk
SLOVAKIA ONLINE
tasr.